104

és viszsza-vonás, távul járjon szükség.

Lelkemet, és testemet erősítsd Lelkeddel :,: Tisztemben hűségemet mutassam örömmel, tehetségem szerént, még engem ditsőségben Mennyei fényességben bé-viszesz innent.

Itt pedig jó véltodból utólsó órámig :,: Jó Hitben irgalmadból tartsmeg halálomig, 's áldásodban tégy részessé engemet, segítsed szegényídet nyomorúságokban.

Te vezérelj engemet, és bírj Szent Lelkeddel :,: Keresselek tégedet, hogy tellyes örömmel, és szent Országodba szívből kivánkozhassam, 's azt elmémben forgassam, bé-mehessek abba.

Tartsd meg én életemet még tenéked tetszik :,: Nem kérek tőled kintset, csak mi jómra esik, meg-elégszem az-[illegible], jól lehet szegény vagyok, és én [illegible]ségim nagyok; nem-is birok sok-

Atyától születtetett, minden időknek előtte, mint Isten Istentől, világosság világosságtól, egy igaz Isten igaz Istentől. A' ki született, nem alkottatott, a' ki az Atyával egy természetű, ki által mindenek teremtettenek. Ki mi érettünk emberekért, és a' mi idvességünkért, mennyből alá-szállott. És a' Sz. Lélektől meg-testesült, Szűz Máriának méhében, és emberré lött. És meg-feszíttetett mi érettünk Pontius Pilátusnak alatta, szenvedett és el-temettetett; és hogy harmad nap fel-támadott az Irások szerént: és mennybe fel-ment, űl az Atya Istennek jobbja felől: és ismét ditsősséggel el jövendő itélni eleveneket, és hóltakat, ki országának vége nem lészen. És az élesztő Sz. Lélek Urban, ki az Atyától, és Fiútól származik, ki az Atyával, és Fiúval

UTAZÓ
LÉLEK,
AZ AZ:
SZÉLLYEL-JÁRÓ GONDOLATI
EGY OLLYAN LÉLEKNEK,
KI
AZ EMBEREKNEK TÁRSASÁGÁT
EGY KEVÉSSÉ EL-HAGYVÁN,
FEL-REPÜLT A' NAPHOZ,
ÉS AZZAL EGYGYÜTT
A' VILÁGNAK BIZONYOS RÉSZÉT
BÉ-JÁRVÁN,
UTAZÁSÁRÓL SZÁMOT ÁD
GÖBÖL GÁSPÁR
KETSK. PRÉD. ÁLTAL.

PESTEN,
NYOMTATOTT TRATTNER' BETÜIVEL.

KECSKEMÉT VÁROS KÖNYVTÁRA

SZILÁDY ÁRON gyüjteményéből

Quas ego te terras, & quanta per aequora vectum
Accipio! — — — — —

VIRG. AEN. L. VI.

Oh SOL! qui tibi creditum
Debes hunc comitem, finibus Hunnicis
Reddas incolumem, precor,
Et ſerves animae dimidium meae.

Imitat. Horat. Carm. L. I. Odes III.

JÓ-AKARÓ OLVASÓ!

HOGY az Emberi Lélek a' Világot bé-kerüllye, abban nintsen semmi lehetetlenség: szinte ugy, mint abban, hogy az Ember az egészl öldet bé-kerüllye; mellyre már sok példák vagynak. De hogy ez a' Lélek, azon módon kerülte légyen bé a' Világnak nagy részét, a' mint mondja: ezt azért hiheted-el, hogy az ő Tapasztalásiról tett le-irásival, igen nagy hitelt szerez magának. Mert valamit mond, hogy látott, ugyan azokat mondják mások-is, a' kik testestöl lelkestöl meg-járták azokat az Országokat, a' mellyeket ő látott. Sőt ollyan nagy meg-egyezés vagyon az ö beszéde, 's azoknak beszédek között, hogy talám még kételkedni is lehetne felöle, ha vallyon vólt-e ö tsak egy lépésnyire is kivül a' szobáján; és vallyon nem tsak a' más valóságos utazóknak tapasztalásokat tette-e, a' maga gondolkozásinak *matériájává*. Akármint

van a' dolog, meg lehet jegyezni ebben a' Lélekben ezeket:

1. Hogy ez, valóságos Magyar Embernek a' Lelke. Meg-tetſzik ez, mind a' Magyar Nemzethez való nagy indúlattyából; mind az ö Beſzédének folyásából. Az ö Beſzédének folyásából láthatni, hogy ö a' Magyar nyelvet, a' téjjel egygyütt bé-ſzivta, nem nagy korában tanulta, valóságos Magyarok között gyakorlotta; nem ollyanok között, kiknek fele réſze egy Nemzet, a' máſik, más: úgy hogy, ha egymáſt meg akarják érteni Magyar-Orſzágon, más harmadik nyelvet kell fel venniek, tudni-illik, a' Deákot. Nem tsuda, ha az illyenek között tiſzta Magyarsággal nem beſzéllenek még azok is, a' kik külömben ſzületett Magyarok volnának. Nem illyen helyen tanúllyák a' Magyarságot azok, a' kik a' ſzületett Frantzia ZÁYROkat is olly ſzép Magyar ruhákba öltöztetik, hogy a' Frantzia ruhájok, tsak annyival illik ö nékiek jobban, hogy azt egéſzſzen a' teſtekhez ſzabták, ezt pedig a' már egéſzen kéſzen lévö ruhához alkalmaztattá[1]

Vagynak ollyan Magyarok, a' kik-nek gondolkozáſaik, bátran el-mennének ſokſzor, az Olaſz, Német, Frantzia, és Anglus gondolatok között: 's még is azoknak minden erejek és ſzépségek elvéſz az ö ſzájokban, 's pennájok alatt. Oka ennek ez; mert az ö nyelveket, a' melly leg-ſzebb a' maga terméſzetében, azoknak a' nyelveknek eſetekhez akarják alkalmaztatni, a' mellyek közönségeſſen ki-pallérozott nyelveknek méltán tartattattnak. Mellyből oſztán a' leſz, hogy a' Magyarságot ſokſzor meg-eröltetik, ſokſzor kezét lábát ki-tekerik, érthetetlenné, 's esméretlenné téſzik.

Azt lehet éſzre venni ennek a' Léleknek Beſzédéből, hogy, ha az ö gondolati fel nem érték is, az elméſebb Nemzetségbéli Lelkeknek gondolkozáſaiknak fellengőségeket: de tsak ugyan, a' mit ö ki gondolt, egéſz eröben, 's azomban eröltetés nélkül ki-is tett. Biztattya hát magát azzal, hogy ha ſzinte válogatott gondolatival nem is, de tiſzta, és érthetö Magyarságával, Némes Nemzetének jó kedvét meg-nyeri.

Meg-tetſzik továbbá, hogy ez a' Lélek valóságos Magyar Embernek a' Lelke, a' Magyar Nemzethez való nagy indulattyából. Akárhol jár ö: ſoha az ö Hazájához való ſzeretetét le nem vetkezi. Tsak el-türtetheti magát, mig a' tenger felett repdes. De mihelyt ki-ér a' ſzárazra; mihelyt embereket lát; ezek mindjárt ki-ütik ſarkából az ö halgatását; már azutánn, fél ſzemmel az alatta lévö Orſzágot, fél ſzemmel kedves Hazáját nézi. Söt ſokſzor mintegy magán kivül ragadtatván, nem állhattya, hogy az ö Hazájának dolgait, azoknak az Orſzágoknak, 's Tartományoknak dolgaik közzé ne elegyitſe, a' mellyek felett jár.

2. Meg lehet jegyezni ezen Lélekben, hogy ö magában is együgyü lévén: igen ſzereti az együgyüséget minden dolgokban. Nem az ollyan együgyüséget, a' mellyet alatsonyságnak lehet mondani; a' melly ſokakat arra veſz, hogy ſokſzor ollyan alá való dolgokat mernek közönségeſſé tenni, a' mellyeket, ha tudna is valaki, még is el-kellene felejteni; ſokſzor olly bárdolatlan, paraſzt, söt motskos, a' ſzemérmetesség, és gyomor ellen-való

ſzólláſokkal élnek; hogy vagy igen tsendes, és magán erőſzakot tenni tudónak, vagy ſemmivel nem gondolónak kell lenni az ollyan Olvasónak, a' ki botránkozás nélkül olvashattya öket.

Az ollyan együgyüséget ſzereti ez a' Lélek, a' mellyben nintsen ſemmi felesleg való pompa, tzifraság: hanem minden dolog a' maga terméſzetéhez illendö ſzinben adattatik-elö. Az illyen együgyüség haſznos, és diſzes: e' tetſzik ennek a' Léleknek. A' ſzóllásoknak külömbkülömb-féle tekervényeiben álló bújálkodáſt, mint minden haſzon nélkül való ékeſséget, gyomorbol utállya,

Innét vagyon az, hogy mikor ez a' Lélek meg-határozta magában, hogy Nemes Hazájának ſzámot adjon az ö utazásáról, még pedig verſekben; 's énnékem, mint leg-bizottabb Baráttyának 's Felemáſsának, e' felöl való ſzándékát meg-jelentette, azt kérdem töle, hogy mitsoda Versnek a' nemét válaſztja magának: ö moſolyogva azt felel: Tudom hová tzélozol — — Haldd

meg az én értelmemet. Vagynak régi, vagynak ujjabb Vers-irásnak módjai. A' régiek közzül, leg-jobban illenék az én tzélomhoz, a' négy ſorbol álló, 's négy helyen egyformán végezödö Vers neme. De minthogy ifjabb koromban tapaſztaltam, hogy tellyes lehetetlenség, az illyen forma verſekben el-kerülni a' ſzó-ſzaporitáſt: ezt a' Vers nemét éppen nem ſzeretem ebben az idöben, a' mellyben mind az idöt, mind a' beſzédet, nagyon meg kell kémélni, mint minden egyéb dolgokat is.

Vagynak az ujjabbak közzül ollyanok, a' kik ezt a' Vers iráſt orvoſolni akarván, két ſort el-hagynak a' Versböl: de azomban, igen ſzoros határok közzé rekeſztik a' meg-hagyott két ſort. Mert az ö Verſeikben, nem tsak minden ſornak két egyforma hangzásának kell lenni: hanem azonn kivül, minden betün meg-mértt lépéſſel kell ſántikálni. Ez mennyire meg-ſzoritſa az elménck ſzabad gondolatit, akárki által láttya. Hagyom hát a' Versnek ezt a' nemét is, ama' ritka ajándékkal

biró GYÖNGYÖSI-eknek, kikrek Poétai ereikben folyó Pegazusnak vize, olly sebes és erös mozgáſt ád a' gondolatoknak, hogy ezek, az ö leg-ſzorolabb köteleik között-is, nem jutnak arra a' boldogtalanſágra, hogy az ö érthetöſégeket fel kellyen ö nékiek áldozni, a' fület tsiklandoztató egyforma hangzásnak, vagy a' módos, és regulás ſántaſágnak.

Annyival inkább nem akarom az én Gondolkozáſaimat a' régi Görög és Deák Verſeknek, külömbkülömb-féle lábakon ugráló formáikban önteni. Tiſztelem azokat, a' kiknek erre, mind idejek, mind kedvek vagyon. Ezt az egygyet kérem Nemzetemnek képében ö tolek, hogy mind azokat gorombáknak ne tartſák, a' kik az ö képzelödéſeiknek tsudálatos fellengöſégeket utól nem érik, vagy az ö verſeiknek meſterſéges ugráláſokban álló ſzépſégeket által nem láttyak, következésképpen, illendöül nem betsülik. Nem mind gorombák azok, a' kik a' Stajer vagy Menüet tántzot járó lábaknak regulás meſterſégeknél, jobban ſzeretik a' ſzép magyar, és regulás tántzot

járókat nézni. *Trahit ſua quemque voluptas.*

Én tsak a' közép utat válaſztom. Az én Verſeimnek ſora leſz kettö, és ugyan annyi egyforma hangzáſok. Nem ſzégyenlem ezt a' haſznos együgyüséget; a' mellyet nem tsak Nemes Nemzetemben lévö ſok Tudóſok, kik a' Parnaſzſzusnak felsö Táblájához illenek, már egy kevés idötöl fogva gyakorolnak: hanem a' más tudós Nemzetſégeknek is, ditsöſséges koſzorút nyertt Poétái, meg-nemeſitettek; kik az illyen Verſeknek ſzárnyain, a' Pindus Hegyének tetejére olly magaſan fel-repültek, hogy nem tsak az én tántorgó lábaim öket utól nem érhetik, de gyenge ſzemeim is, a' völgynek mélyſségéröl alig ſajdithattyák.

Igen ſokat teſz elöttem az, a' mit meg-jegyez a' Frantzia Nemzetnek egy leg-ditsöſségeſebb Poétája, a' *Henriádoknak* halhatatlan emlékezetü Szerzöje. Ez igy ſzóll: Lehet addig Olaſz nyelven ſzáz jó verſet formálni, még Frantzia nyelven tizet, a' többek között azért: mert az Olaſz ſzók, mind tsak

ezen a' négy hangon végezödnek *a*, *e*, *i*, *o*. És igy mig a' Frantzia két egyformán végezödö ſzót talál, addig az Olaſz talál huſzat. (Lettre ſur les langues, ecrite par de Voltaire à Tovaſi Deodati) Ha hát Frantzia nyelven nehezebb verſet irni, mint Olaſzon, azért hogy a' Frantzia nyelvben hét hangon végezödnek a' ſzók, amabban négy hangon: mennyivel nehezebb leſz ismét Magyar nyelven irni, mint a' Frantzia nyelven is: úgymint a' mellyben, a' ſzóknak ſzüksége mellett, hét rövid, és hét hoſzſzú magán hangzó betük vagynak; a' mellyeknek hangzáſokat, nem lehet a' jó versbe öſzve fogni, ha ſzinte a' betüknek azon formájok, vagyon is. Igy p. o. ezeket a' ſzókat: *Tálát*, *Falat*, *Élés*, *Feles* 's a' t. tsak az igen vigyázatlan, vagy az igen megſzorultt Vers-iró fogná egy járomba. Elmennek ugyan, el, egymás mellett a' Magyar versben is néha: de ſzegre vonnak; a' Frantzia Versnek jármában pedig ſzépen meg-egyeznek. Ebböl én azt látom, hogy e' külömben is megſzorittatott nyelvre, káros ollyan jármot

tenni, a' mellyet az Atyák ſem hordoztanak, és a' mellyet még a' ki-pallérozott nyelvü Frantziák ſem hordozhatnának-el. Elég, úgy gondolom, elöſzör a' Magyaroknak keresni a' Frantzia Poétákkal való egyenlöséget: azutánn igyekezhetnek a' Görög és Deák Poétáknak meg-haladáſokra.

L'egalité content un Sage
Terminons ainſi le Procez
Quand on eſt egale aux Francois
Ce n'eſt pas un mauvais partage. *Ibid.*

A' Böltsek meg-érik az egyenlöséggel
E' Parnaſſuſi per légyen illyen véggel:
Ha ki a' Frantzia Nemzettel verſet fut
Annak örökségül nem leg-roſzſzabb réſz jut.

Végezetre. Meg lehet jegyezni ebben a' Lélekben, hogy ö a' Kereſztyén Filoſofiának nem tsak nem ellensége, hanem kivéltképpen való ſzeretöje. Értem ezenn a' Filoſofián azt a' Böltseſségnek ſzeretetét, melly minden elöre bé-ſzivott, vagy a' teſt érzékenységeitöl meg-vakittatott képzelödé-

sektöl üres lévén; helyt ád mind azoknak az Igazságoknak, mellyek, vagy egyenesen magából a' Józan-okosságból, vagy, a' mi ennél hathatósabb, az Isten' ki-jelentetett akarattya, 's beszéde által meg-világosíttatott Józan-okosságból, Igazságoknak lenni meg-esmértettnek. Ezeknek, ez a' munkájok az emberben, hogy a' ki ezek felöl önnön magában meg-vagyon győzettettve, az, a' Nagy Istennek szent tökélletességeinek, bölts munkáinak tisztelettel való tsudálásokra, és a' maga erköltseinek mindenekben való meg-jobbittására, ezek által hathatósón ösztönöztetik.

Ezeket elöre meg-jegyezvén, most tsak ez egygyet emlitem, hogy a' ki olvassa ennek a' Léleknek beszédeit a' Második Résztöl fogva, úgy képzellye magának sokszor, mintha nem ö olvasná azt, hanem onnan fellyül a' nap mellöl hallaná ettöl a' Lélektöl. Igy sokat segit magán. Nem külömben azoknak az alatt való jegyzéseknek meg-olvasása által, mellyeket azoknak kedvekért szükség vala fel-tenni, a' kik a' külsö Hi-

ſtóriákban, és a' Terméſzeti Dolgokban nem eléggé jártoſok.

Költ Ketskeméten 1785-dik Eſztendöben Szent Mihály Havának 19-dik napján.

ELSÖ RÉSZ.

HARMATOS fugári a' piros Hajnalnak
El-kéfzitték uttyát a' fényes nappalnak.
A' homály, melly addig a' Földet le-zárta,
Szaladt, a' mint a' Nap fúgára bé-járta.
Valamit az Éjjel álomba meritett:
A' közelitö Nap meg-elevenitett.
Üjj lélek, ujj élet jött minden Rendekbe,
Okofok, érzök, és érzéketlenekbe.
Minden a' kék Égnek leg-fényesb tsillagát
Ohajtotta, 's várta a' Napot ö magát.
A' hives Hajnaltól meg-terhesült fü-fzál,
Mellyre a' harmatnak drága gyöngye le-fzáll,
Egyenes derékkal, fejét fem görbitve,
Tifztelni a' Napot fel vala kéfzitve.
A' levegö-égnek minden madarai,
Kiknek fzálláft adnak a' fák zöld ágai,
Eftvélyi fekvéfek módját változtatták,
Fejek' a' fel-kelö Napnak forditották.

A' kik az alatsony föld' ſzinén nyugodtak,
Arra rendeltetett Strásákat tartottak.
Kik a' Levegöben fenten repdesnének,
'S ha látnák a' Napot, menten hirt tennének,
Hogy, a' mint illenék, azt meg-elözheſsék
'S elébb, mint az öket, ötet köſzönntheſsék.
Én pedig még akkor álomban merülve
Egy fa alatt, a' zöld füvön el-terülve,
Még addig nem próbáltt könnyü pihegéſſel
Ujjitám teſtemet a' friſs levegövel:
A' midön hirtelen eſik laſsú zengés
Száz húrú tzimbalmot gyözö ſzáz nyelv pengés
Itt van! - Itt van! - E' ſzó füleimet hattya
'S ſzememből az álmot menten ki-ugrattya.
Mi ez? - Gondolkozom, 's fel-vetem ſzememet;
Söt talpra állíttom egéſzſzen teſtemet.
Hát! (így ſzóllok) nints-e itt is nyugodalom?
El-érhet-e ide félelem 's fájdalom?
Hiſzem! nints itt ember, kitöl kellyen félni;
E' magánoſságban lehet bátran élni
Hogyha az Emberi Társaság félelmes
Azért van: mert edgyik másnak veſzedelmes,
Az erös el-nyomja az erötlenebbet;
Gazdag, ſzegény nyeli ama' ſzegényebbet.
A' ki a' Törvénynek ki-ſzolgáltatója.
Az a' gonoſzoknak ſokſzor pártfogója.
A' kiktöl oltalmat 's ſegittséget várnak,
Azok utánn ſirva 's félelemmel járnak;
De én már ki jövén az Emberek közzül,
'S e' puſztát válaſztám tsendes lakó-helyül

Hogy

Hogy itten ſenki is nem lévén terhemre,
Elnék tsendes munkám utánn vig kedvemre.
A' mit az áldott föld teremne dolgomra:
Lenne étem, itom, és ruházatomra.
Meſzſze a' pompától, 's mértékletlenségtöl,
Menttlennék az éhség 's akármelly ſzükségtöl.
Meſzſze ſzemeiktöl amaz irigyeknek,
Kikkel társaságok tellyes embereknek.
Ama' két jó barát ſzent társaságában,
Lelkemnek teſtemben való lakásában,
Fel nem háborodó tiſzta tsendeſséget
Látnék, mig el-érném az utolsó véget.
Már ennek is vége! — Mind a' Társaságban
Félni 's reſzketni kell, mind a' puſztaságban!
Mérges kigyó lappang a' zöld pásint között.
Farkas bárány-börbe nem egyſzer öltözött.
Terem a' roſz ott is, a' holott nem vetik,
Fejem' ott is, hol nem gondolnám, kergetik.

Ki vagy a' ki engem látſz? Ki vagy ki kergetſz?
Jöſzte közel, véllem ſzemtöl ſzembe lehetſz.
Ha jó vagy: igy töled én ſemmit ſem félek
Mert én is úgy, mint te, ártatlanúl élek.
Ha roſz vagy: ártatlan ſorſomat gondold-meg,
'S kárttevésre kéſzültt kezeidet fogd-meg.
Vagy, ha már méltatlan vagyok az életre,
Öllj, vágj, kéſzen léſzek mind a' két eſetre.
Ha mind a' puſztaság, mind a' népes Város,
A' tsendes életnek veſzedelmes 's káros;
Ha ortzám' mind egyik mind máſik buſittya
'S meg-untt éltem' laſsú halára ſárgittya:

Mit kéſel? ſieſs, jöjj, repülly e' prédára:
Ha már látſz, ne halaſzd ſzándékod' ſokára.

Néki hevültt ſzivem bús gondolatokat
Forrván, mint meg-annyi habzó tajtékokat,
Szikrázó ſzememmel mindent nézek körül,
Ki az, a' ki az én veſzélyemnek örül?
Nints ſenki. — Nem hiſzek a' magam ſzeménck.
'S az alatt fülembe ujj hangok jövének.
Ez a' kis madarkák reggeli zengéſe,
Kiknek torkot nyitott a' Nap' fel-tetſzéſe.
Ezek mind meg-annyi kémjei valának
A' több madárságnak nyugvó táborának.
Ezeknek ſzép hangiok vala a' jel-adás,
Hogy már féſzkeikben nem lehet maradás.
Itt van a' Nap: ſzárnyra mindnyájan keljenek,
'S néki módjok ſzerént köſzöntéſt tégyenek.
Ezt abból néztem-ki; mert, hogy a' zengés lett,
Mindenfelé tsak a' ſok madár ſereglett.
Az éneklök, vidám 's ékes nótájokat,
A' ſzóllók, dupláztak ſok hangú ſzavokat.
E' meg-lévén, kiki el-méne helyére,
'S indult napſzámjának el-végezéſére.

Én pedig, a' midön egyedül maradék,
Ilyen gondolatra, 's beizédre fakadék:
Ah! melly veſzedelmes az elme játékja,
Ha nints okoſságtól vetett tartalékja!
Fél az ember ott is, hol nem fenyegetik,
Nyakra före ſzalad, a' hol nem kergetik.

A' nevelés szerez sok képezéleket,
A' nagy tudatlanság érleli ezeket.
Mellyek ha majd kiben sürü vért találnak,
Még az életet is képzelik halálnak.
Sárkányokat látnak a' köd-fellegekben,
Bolyongó lelkedet temetö helyekben.
Ha hol sok holtt test van, 's zsiros párázattya
Meg-gyúl: a' tudatlan nézöt meg-futtattya.
Azt gondollya szegény, hogy ötet késérti;
Holott a' Terméfzet' munkáját nem érti.

Éppen illy dolog az, a' mi rajtam esett;
Mert engem sektemben senki nem kerefett.
A' Társaságbéli félelemnek járma
Vittem a' pusztába: 's a' tett bennem lármát.
Még a' madár-szó is engem meg-rettentett:
Mivel félelmesé a' képzelödés tett.
A' sok örvendezö szárnyok harsogása
Ugy tetszett, mint pallos, puska tsattogása.
De hogy majd fel-hevültt vérem tsendesedett,
'S az okosság bennem ekképp' erösedett,
Már akkor nem láttam okot félelemre,
Hanem meg-ujjittó 's frissittö örömre.
Jött a' Nap, 's nékem is a' szemembe ötlött,
Belém annyi kedvet, mint felém sugárt, lött.
Ah! (mondék) Terméfzet bölts 's remek munkája!
Te! a' Világosság tárház 's kamarája!
Álly-meg egy kevésé, tartóztasd magadat,
Függesszd-fel, ha lehet, el-kezdett utadat.
Álly-meg ágyas-házad' meg-nyiltt ajtajában
Völegény! utánnad nyögnek a' szobában.

A' mennyin kivánnyák látni ſzeméllyedet
Elöl: hátul annyin ſirják el-mentedet.
Vagy ha már ezekre vifzſza nem tekinteſz;
'S mindent az elöre-nézésre igy inteſz:
Áll-meg te magadért, hadd nézzék ſzépséged
Tovább, és tsudállyák tovább ékeſséged'.

Mi vagy Te oh! ſzép Nap? hol vetted magadat?
Ki határozta-meg fel-költöd 's nyugtadat?
Ki az? a' ki téged a' világoſsággal
Fel-övedzett, mintegy aranyos ruhával?
Ki adta te beléd azt a' melegséget,
A' melly mindenekben ſzül elevenséget?
Ez, még a' Földnek is mély gyomrát bé-járja;
Ettöl, még a' Hold is fényeſségét várja.
A' te járáſodnak ſebes folyamattya
Olly, mint a' repülö elme' gondolattya,
Melly bátor bé vagyon rekeſztve egy várban,
De meg-fut hirtelen mindent e' Világban.
Moſt az Ég leg-felsöbb tsillagit visgállya;
'S majd a' feneketlen vizeket uſzkállya.
A' te teſtedet is mérö-lántzra veti,
'S meg-mondja e' földröl, mi a' kerületi a).

a) A' tudós Anaxagorásnak a' Görögök oltárt épitettek azért, hogy öket meg-tanitotta arra, hogy a' Nap nagyobb az ö Peloponnéſuſoknál. De a' mái Terméſzet-visgálók, magát tennék azt köfalak közzé, mint eſzelöſt, a' ki a' Napot az egéſz Földnél is kiſſebbnek tánitaná. Többnyire úgy határozzák-meg a'

Söt tsak egy fúgárod' ugy fel-hafogattya,
Hány fzinlégyen bennehogy nyilvánláttattya b)
Tudja, melly nagy légyen annak febefsége c).
'S hogy lehet minden teft más más fzinüfége d).

---

máiak, hogy a' Nap mintegy tiz fzáz ezerfzer, vagy, egy milliomfzor nagyobb a' mi egéfz Földünknél.

b) A' Napnak' minden fúgárát, hét egymástól különbözö fzinekre lehet fel-hafogatni az a' végre kéfzittetett üveg (prisma) által. Ezek a' fzinek a' fugárban, mind egymáfon feküfznek, 's egyik a' máfikat mintegy elfedezi; de az emlitett üveg, egyiket a' máfiktól el-válafztya, és mindeniket a' maga valóságos fzinében mutattya. Ezt lehet némi-némüképpen tapafztalni a' fzivárványon és a' harmaton.

c) Ha az ágyú golyóbis ollyan febefséggel menne hufzon öt efztendeig, a' millyen febefsége vagyon akkor, a' mikor ki-lövettetik: úgy érhetne-el a' Naphoz. Melly ki-mondhatatlan febefségnek kell hát annak lenni, mellyel a' Napból ki-lövetett fugárok a' Föld felé jönnek: úgymint a' mellyek, Newtonnak mértéke fzerént, heted-fél minuta alatt idejérnek. Lettre fur l'Optique de Mr. Newton par de Voltaire.

d) A' fzint okozzák a' teftben azok az apró lyukatskák, mellyek a' teftben vagynak. A' mitsodás fzin bé-veheti magát ezen lyukatskákba, ollyan fzinü lefz a' teft. Mert ezek a'

Hogy huzod magadhoz minden Tsillagidat,
Mint el-válhatatlan utas társaidat. e).
Hogy vagy igen messze el ne távozzanak,
Vagy közelebb, mint kell, hozzád ne járjanak.
Hanem hogy meg-tartsák azt a' nagy mértéket,
Mellyet a' TEREMTÖ ö eleikbe tett.
Mind ezt az emberi értelem visgállya,
'S ellen-mondhatatlan okokkal próbállya.
Igy adja mennyei tüz eredetének
Jelét, 's halhatatlan nagy Terméſzetének.
Igy mutattya azt meg-hogy tsak attól függhet,
A' ki volt, van, lesz, 's hogy ne légyen nem lehet
A' ki ád mindennek mind lételt mind mozgáſt
'S mindenen meg-tartja a' leg-föbb országláſt.
Kivált az olly nemes teremtett dolgokon,
Kik hasonlatosok ö hozzá sok okon.

Te is, oh fényes Nap! vagy ennek munkája,
Lettél, a' mikoron szóllott az Ö szája.
Ez inditt-el téged ma is a' futásra,
'S bizonyos határt mér fel-kellés 's nyugvásra.
Mellyet által-hágni nem lehet tenéked;
Mert a' Mindenható' keze tartja féked'.

---

szinek látszanak-ki a' lyukatskákból; a' többi szin viszsza-verödik a' te ſttöl, mint a' lapta a' kötöl vagy fátol. *u. ott.*

e) Ezek a' Plánéták, vagy Bujdosó Tsillagok mellyek a' mi Földünkhöz tartoznak.

Menny hát, ſiefs, kövesd, végezzed útadat-
'S azoknak, kik várnak mutasd-meg magadat.
Én pedig, a' mivel lehetös, követlek;
Mert, mint az Igazſág példáját, ſzeretlek.

Vaſtag, földböl való teſtem! te itt maradj;
Nem lehet a'Nappal hogy verſet fuſs 's ſzaladj.
Te pedig, Mennyei Tüznek réſzetskéje,
Halhatatlan lelkem' gondoló elméje,
Repülly a' Nap utánn, egéſz ſzabadſággal
'S a' mit ö lát: te azt viſgáld gondoſsággal.
Ha ö néki ſzabad mindeneket nézni:
Néked illik, föt kell, muſtrára idézni.
A' jót és a' roſzſzat ö egyaránt láttya,
Rútra, ſzépre fénnyét egy formán botsáttya.
Mert ö nem tud közttök külombſéget tenni.
Másként is ezeknek éppen igy kell lenni.
Mivel a' Mennyei ATYÁT igy példázza
Ki jókra, roſzſzakra javait raházza.
De te, nem tsak láthatſz, hanem itélhetſz is
Külömbſéget a' jó, 's a' roſz közt tehetſz is,
Hogy igy ezt el-kerüld, amazt fel kereſſed,
'S boldoguláſodra meg is ſzerezheſſed.
Ez egy vége van a' Józan-okoſságnak;
Ez egy uttya van a' kivántt boldogſágnak.
Repülly hát én elmém! fellyebb a' Nap felé,
'S az ö nagy útjába ereſzkedjél belé.
Láſs, hally, visgálly mindent, 's jegyezz-fel magadnak;
És mindenröl ſzámot adj végén utadnak.
De hogy el ne maradj tsak az olly dolgokat
Viſgáld; mellyek önként fel-adják magokat.

MÁSODIK RÉSZ.

A' Jeges Tengerről.

MINT a' kerek abronts minden pontotskája
Egymásbol függ, ha nints fohol is tsorbája.
Akár kezed huzzad annak kerületén,
Akár a' mozogjon 's kezed állyon helyén:
Végre azt a' pontot tsak ugyan el-érted,
Honnét az abrontsot leg-elöfzör mérted.
Igy van a' Napnak is felettünk forgáfa,
Igy megy véghez húfz 's négy órás utazáfa.
Megy-e a' Nap vagy nem? moft azt nem visgálom
Állyon ö, és a' Föld fordullyon: egy nálom.
Mivel a' melly véget magamnál fel-tettem
En, azt mind két féle módon el-érhettem.
Valami a' Napnak magát meg-mutatta,
Szinét femmi tölem el-nem titkolhatta.

A' Földet nyelni kéfz, de le-zártt tengerek,
Kiknek a' fzelekkel örökös a' perek;
(Mert a' Terméfzetnek ez áldott törvénnye,
Hogy a' tengereknek mélyféges örvénnye
A' forgó fzelekenek vetteſsék alája,
'S igy a' meg-poshadás ne férjen hozzája)
A' tengerek, mondom, elöfzör látfzottak,
Mint a' rájok feküdtt fzelekkel hartzoltak.
Rettentö ütközet! én meſzfziröl néztem,
Még is egy félelmem' máſikkal tetéztem.

Hogy jött minden felöl a' ſzél mormoláſſal!
Hogy rohant és miként küſzködött egymáſſal!
Mindenik, magának kivánt felſöléget,
Ezért tett az erö ellen dühöſséget.
A' tenger nem tudta, mellyiknek engedjen,
Mellyik ellen tartſa magát, vagy ſzéllyedjen.

Itt az Éſzaki ſzél ſürü fergeteggel
Nyomta, 's oſtromlotta fagylaló hideggel.
A' jég-hegyek alatt meg-ſzakadtt mélységek,
A' pokol' torkáig érö üregſégek,
Mellyek a' mint nehéz terkektöl tágulnak,
Mérges tajtékzáſſal egymásra omolnak.
Mint meg nem ſzelidültt lovak 's elefántok,
Kik elsöbb magokról mindent földre hánytak,
Kevélyek; gondolván hogy már mentek léſznek:
Holott ujjabb terhet reájok fel-téſznek.
Igy mikor a' Mélyſég egy hegyet magáról,
El-tolt, 's a' fenékig nyomott oldaláról:
Alig veſz egy kevés pihenéſt magának,
Hogy tárgya leſz ujjabb hegyek oſtromának.
Eröſzakot ſzenyved; nyög nagy zuhogáſſal;
Törődeli a' Jeget darabra egymáſſal.
Mint mikor a' földben öſzve verödött büz
Meg-gyul, 's ropogáſſal el-ſül a' fojtott tüz:
Ez, az ott levegö eget ketté üti,
'S edgyik üregſégböl máſikba kergeti.
Az, nem talál helyet, hol ki-ſzéleſedjen,
'S az ötet perſelö lángtól menekedjen.
Majd hát a' ſzoritó Földet meg-renditti,
'S meg-repedtt oldalán magát ki-repitti.

Ez jó ö magának: de jaj mind azoknak,
A' kik a' meg-rendültt Föld ſzinén lakoznak.
Reng, reſzket, repedez, rohan mind rakásra,
Valamit az ember kéſzitett lakásra.
Söt a' hegyeknek is értz fondamentomok,
Mellyeket fundáltak Mindenható Karok,
Helyekböl egéſzen ſokſzor ki-mozdulnak,
'S az alattok lévö völgyekre omolnak.
Törik és puſztittyák a' kiſſebb dolgokat,
A' kik ellenekbe tették ö magokat.

Igy mikor az öſzve verödött hegy-ieget,
Melly ſokſzor haladja ezt az alsóbb eget,
A' meg-buſultt örvény magáról le-veti,
'S rendes állásába magát helyhezteti.
Az le-dül, 's egymáſtól el-váltt oldalai,
Mint a' felleg-várnak le-omló falai
A' midön a' kiſſebb hegyet el-borittyák,
A' törtt daraboknak ſzámát ſzaporittyák.
Tolong -- ſikolt -- korrog a' ſok jég egymáſon.
Még a' Terméſzet is rémül illy romláſon.

Illyen rettenetes a' Víz ábrázattya
Mind két felöl, hol van a' Föld ormozattya.
Mints, és nem is lehet olly magát el-ſzántt ſziv,
Bár ſok a' nyerésért ſzáz veſzéllyel meg-viv:
Hogy ezen a' réſzen ſzerentsét próbálni
Merjen, 's bátorkodjon ezzel ſzembe ſzállni.

Külömben, Ah! mit is keresne e' réſzen?
A' melly minden jótól foſzttva van egéſzen,
A' mellyet még maga a' Nap is el-kerül,
Vagy tsak rajta fénnye hajnal formán derül.
És mihelyt elö-jön ezen végsö pontja:
Fordul; 's baráttságát e' réſzſzel fel-bontja.

Én a' vég tengernek tsak egyikét néztem,
'S ebböl a' máſikra ítéletet tettem.
Azt énnékem látnom éppen nem lehetett,
Látáſom a' Napnál tovább nem érhetett.
Ez pedig, a' midön fénnyét egygyel közli,
A' máſikat akkor éppen el-mellözi.
Tsak az ott tsillámló Tsillagokra hadja,
Még futását a' más réſzen ki-ſzaladja.
Oh! melly rettenetes lehet hát az a' réſz,
A' melly a' napfényböl fokáig réſztnem véſz!
Tsak tiz 's hat oráig nem látni a' Napot,
Melly nehéz! Hát ekkép töltni hat holnapot?
Melly keſerves lehet az a' nagy éjtſzaka,
A' mellynek hat holnap utánn ſzakad nyaka.

A' Tengernek ezen két végsö réſzei,
A' Mindenhatónak erös petséttyei;
Mellyeket ſenkinek vagy fel-ſzakaſztani,
Vagy akármelly meſter-kézzel fel-bontani,
Nem lehet. Az ember úgy vagyon alkottva.
Hogy minden dolgoktól légyen tanittatva
Ez a' Föld is (mellynek bizonnyal van vége,
De olly, mellyet el-zárt az Ur' Böltsesége)

Ez a' Föld, oh Ember! azt adja tudtodra:
Hogy vég nélkül való hely kéſzült ſzámodra.
Ennek vagyon vége: de azt nem láthatod.
Amannak nints: magát de fel-találhatod.
Vége vagyon ennek: néked is leſz véged.
Titkos az: az, ez is; légyen eſzeſséged.

HARMADIK RÉSZ.

A' Nagy Tengerröl.

Elsö Szakasz.

E' két vég tenger köztt vagyon a' Nap' utja,
És azt eſztendönként egyſzer meg is futja.
Télt, Tavaſzt, Nyárt, és Öſzt a' ſzerént tsinálgat
A' mint ezenn fellyebb, vagy alább, ſétálgat:
Már itt a' Tenger is nem ollyan rettentö,
Jóllehet hogy itt is tsak ugyan Tenger ö.
Irigy, állhatatlan, mord, könyörületlen;
Itt köſziklás, amott ismét feneketlen.
A' Terméſzet ötet ſok ſzép ritkasággal,
Még az aranynál is betsesb drágasággal,
Meg-rakta. Ö ennek haſznát nem veheti,
Még is azt meg-tartya, valamint teheti.
Rá fekſzik, 's iſzapos sárral bé-mázollya,
'S ha belöl nem lehet, kivül meg-motskollya
Lopni kell azt töle; önként ſemmit ſem ád;
De vigyázz: mert, mikor nem vélnéd, rohan rád.
A' fö, fül, nyak, kezek, 's lábok ékeſsége,
Mellyet az embernek talált kevélysége;
Oh! melly ſokaknak ſzült reménytelen halált!
Melly ſok gyöngykeresö végsö veſzélyt talált

E' Tenger az ollyan Gazdagnak példája,
Kinek drága kintstsel rakva a' ládája,
De ö annak semmi hasznaival nem él;
Még is éjjel nappal a' tolvajoktól fél.
Egész napokon is azonn gondolkozik,
Söt még álmában is azzal álmadozik:
Hogy lehessen venni, semmit el-nem költvén;
Jól-lakni, a' hasba eledelt nem töltvén.
Több jót várhatsz, hidd-el, az irigy tengertöl,
Mint az illy ostoba rút fösvény embertöl.
Mert a' töled tsak az olly dolgot sajnájja,
Melly nélkül testednek nints semmi hibája.
Lehetsz egésséges, erös, ruhás, és ép,
Lehetsz szeretetre méltó, ékes, és szép.
De ez el-nézheti mezitelenséged',
Akkor hizik, hogyha láthattya éhséged'.
Szegények! az illyen tsudát kerüllyétek,
A' ki elött *adni* halálos nagy vétek.
Ti pedig, oh! boldog fiak 's örökösök,
Kiknek szerentséül jutnak illyen ösök,
Azt a' boldog órát békével várjátok,
Hogy meg-fogja öket a' rájok szórtt átok.
Maid a' bé-hunytt szemek elött vidámsággal,
Meritek a' sok pénzt egész bátorsággal;
De a' meddig élnek, öket ne bántsátok;
Ha gyülölitek is, szemekbe áldjátok.
Mert sokszor hallani ollyatén dolgokat,
Hogy az illyen forma nemtelen fiakat,
A' kik az atyákkal egygyet nem értenek,
'S meg-mondják, Oh Atyám! ezek nem illenek:

A' meg-buſultt atyák éppen meg-tagadják,
Klaſtromra vagy földben a' pénzeket hadják.
Ti, mondom, oh fiak! ezt el-kerüllyétek,
A' halálnak való föt is betsüllyétek;
Söt mikor a' teſtek már meg-hidegedett,
'S minden inok erek öſzve merevedett:
Aranyat, ezüſtöt, ott ne pengeſſetek,
Hogy fel-támad, attól akkor is féljetek.
Hanem mennél elébb a' ſirba bé-tévén,
Belöl vidám ſzivvel, kivül gyáſzba lévén,
Mennyetek a' vaſas el-rejtett ládáknak,
'S a' ſok lakatokkal le-zártt kamaráknak:
Szabaditſátok-ki a' ſzegény foglyokat,
'S még meg ſem tiſztitván penéſz 's roſdájokat
Igazittsátok-el mind az ö dolgokra,
Mennél elébb lehet, hágjatok torkokra.
Igy a' Maradéktól azt a' jót nyeritek,
Hogy ezt az életet békével élitek.
Nem kivánnyák ſoha a' ti holtotokat,
Nem mondják, hogy látnák bár kéſz ſirotokat
Én pedig gyülölvén a' perlödéſeket,
Mellyek oſtromolni fognak benneteket.
Itt hagylak, 's hol valék, oda viſzſza térek;
E' ki-tsapáſról is engedelmet kérek.

Második Szakasz.

Mondám hogy a' Tenger irigy, 's állhatatlan;
Irigységét láttad: lásd, melly nyughatatlan.
Oh! de, hogy irjam-le állhatatlanságát,
Majd minden órai változandóságát?

Mint az ö fövenyét meg nem ſzámlálhatni:
Sok változáſait igy meg nem foghatni.
Moſt rendes mozgáſſal ſzinét tsillogtattya,
Majd mind fenekeſtöl magát fel-forgattya.
Moſt még a' kis hal is kedvére uſzkállya,
Majd a' Tzet-hal benne helyét nem találllya.
Kereſi az örvényt hogy el-rejtezheſſen,
'S az ötet verdesö habtól mentt leheſſen.
Ez a' Vizi minden állatok Királja,
Kinek lángot 's tüzet okád vizes ſzájja,
Bár a' vaſat tsak ugy tartya, mint a' polyvát,
Az atzélt mint régi redves és rothadtt fát;
Ki ſokſzor jó kedvböl magát meg-fúvallya
'S a' Tengert egéſzen azzal fel-forralliya.
Mikor megy, fejével ſzéles borozdát vág,
Hátulról követi fejér világoſság.
Ha fekſzik, rak haſa alá köſziklákat,
'S ezeket ugy tartya mint a' lágy párnákat a).

---

a) Longinus Pogány Filoſofus és Nagy Orátor, igy ſzóll azon Munkájában, mellyet irt a' Beſzédnek nemes fellengöségéröl (Sublimitas): A' Śidóknak Törvény-adója Móſes, a' ki nem közönséges ember vólt, igen illendöen gondolkozott az Iſtennek Nagyságáról, és Hatalmaſságáról; és ezekröl éppen úgy ſzóll, mint illik Azoknak Méltóságokhoz, a' midön igy kezdi el az ö Törvényeit: Mondá az Iſten, Légyen Világoſság; 's lett. Légyen Föld; 's lett. (Longini Tract. de Sublimi Cap. 7.) Nagy gonoſzság, hogy a' Kereſztyének között találkoznak ollyanok, kik az

Ez

Ez is, mondom, mikor a' Tenger akarja,
Fél, reſzket, 's ha lehet, fejét el-takarja.
Nem is távozik-el meſzſze barlangjától
Tart a' tsendes Tenger' hamar haragjától,
Mert ez, mennél jobban látſzik, hogy tsendeſebb:
Annál inkább lehet majd veſzedelmeſebb.
Ha ſzine egyenlö, mint az üveg kriſtály,
Rettegj; mind két kézzel akkor kormányra
álly.
A' leg nagyobb veſzélyt illyenkor kéſzitti,
E' kis pihenéſſel magát eröſitti.
Meg-érzette hogy jön a' ſzelek' tábora,
És a' fellegeknek menyköves zápora.
Nézd, már oda távol hogy forr! hogy fakadoz!
Hogy fejérlik! melly ſok habokkal dagadoz!
Ez, az öſzve-tsapott ſzeleknek munkája,
'S a' bizonyos veſzély hirt-hozó poſtája.
Ne várd-bé, eny-helyre vidd hamar hajódat,
Utazó! vagy ſzánd el halálra magadat.
Sieſs, mig fel-érnek ama' dühös ſzelek,
Kéſz halált hordoznak a' mellyek ö velek.

---

egéſz Szent Irásban nem találnak egyebet alatsony gondolatoknál és beſzédnél. Olvaſsák-meg tsak azokat, a' mellyeket találnak a' többek között Jóbnak harmintz nyoltzadik, 's következendö réſzeiben (honnan vétettek, azok is, mellyek itten a' Tzethalról mondatnak) 's akkor ditsekedjenek, az emberi Ekeſen-ſzóllásnak, a' Szent Irás felett való méltóságával.

Kik bátor egymáſſal mind ellenkeznének,
De a' te veſztedre öſzve-esküdnének.
'S mintha nem volnának a' ſzelek elegek.
Hartzolnak ezekkel ellenek az egek.
Sürü fellegekkel magokat bé-fedik,
A' Nap' fényét hozzád menni nem engedik.
Dél-ſzinben is ollyan ſetét éjt tsinálnak,
Melly árnyéka lehet az örök-halálnak.
Mellyben repdes lángja a' tüzes kénkönek,
'S rettentö világot tart a' ſzenvedönek.
A' dördüléſeknek ſzörnyü harſogáſa.
Még a' kö-ſzivnek is öſzve-olvadáſa.
Ah! kö-ſziv, Ah! értznél erösb emberi ſziv!
Mi az, a' mi téged e' veſzély közzé hiv?
Hát az a' föld, mellyböl vettél eredetet,
Nem adhat-e néked ételt 's öltözetet?
Mit kereſed azt a' haſzontalan kintset,
Mellyre a' Terméſzet tett illy nagy bilintset?
A' telhetetlenség vihet-e ennyire,
Hogy fejed' ki-tégyed a' halál' révire?
Ama' halhatatlan léleknek, mellyel birſz,
Tsiga-vérért 's gyöngyért ſententziát hogy irſz

De jól van. Ha kinek ez élet kelletlen,
Az ellen, oh Tenger! légy könyörületlen.
Törjétek-le Szelek! kevély árbotz-fáit,
Szaggaſsátok ſzéllyel öblös vitorláit.
Állíttsátok magát ſzembe a' Halállal,
E' minden Királynál hatalmasb Királlyal.
De magának még is meg-kegyelmezzetek,
Mint ISTEN' képére, ö rá úgy nézzetek.

Ti, oh! ſzéllyel omlott házoknak deſzkái,
El-tört hajójoknak rongyollott táblái,
Vegyétek még egyſzer öket vállatokra,
'S vigyétek a' közzel-lehetö partokra.
Te is, Tenger! ha már magad' meg-boſzſzultad,
Hogy ezen ö vizi várokat fel-dultad;
Parantsolly melletted buzgó habjaidnak,
Hogy ök ne ártſanak hódoltt foglyaidnak,
Söt az olly teſtet is, kit a' lélek el-hágy,
Mint ki halhatatlan's állandóbb Házra vágy,
Tudd-meg, Tenger! az ÚR ſzámon kéri töled,
Leſz olly nap, hogy ki kell mind adni belöled.
Bár ſok ezer réſze egymáſtól el-vállyon,
De ſzükség, hogy akkor ismét öſzve-állyon.
Az ÚR, a' ki ötet a' földböl formálta,
Hogy kell öſzve-rakni réſzeit, próbálta.
Ö, a' rothadtt magból mai is teremt búzát,
'S ſok ſzáz eſztendöket meg gyözö élö-fát
Ha ezt, a' Terméſzet által véghez viſzi:
Az, meg leſz, ha Maga ſzolland; hitem hiſzi.

E' HIT pótollya-ki elmém rövidségét,
Azokban, haladják mellyek tehettségét.
Mindent által-látni, ért'ni, tudni mindent,
NemEmbert,ſemAngyalt; hanem illet ISTENT
Neyton, ki e' földröl minden Eget bé-járt,
Más: más egy Hottentót, kit egy föld-lyuk bé-zárt.
E' butától, Neyton, de nints olly meſzſzire,
Mint az Angyal lehet ö hozzá mennyire.

De az Angyal Newtont ugy meg nem haladja,
Mint ISTEN az Angyalt a' mennyire hadja.
Ha hát Newton tudhat ſok ollyan dolgokat,
Mellyek meg-haladják a' Hottentótokat,
'S ezeknek nem ſzabad még-is kételkedni,
'S a' tudós Newtonnal perbe ereſzkedni:
BÖLTSEK! ti emberi elmének tsudái!
Setétes egünknek ragyogó fáklyái!
Meg engedjük, közttünk világoskodjatok,
Legyetek nap, hold, 's más fényes tsillagzatok,
De emberek vagytok, ezt észbe vegyétek,
A' bölts 's nagy TEREMTÖT velünk tiſzteljétek
Ha mit láttok ollyat ſzava' 's munkájában,
Melly nem fér elmétek mérſéklö lántzában;
Hihetetlenkedö kevélyek leſztek-e?
Egy ſzem porte' Földdel egy latban teſztek-e
Ha a' nagy böltseſség ennyire vezethet:
Énnékem kotzkája bátran vakot vethet.
Inkább legyek kevés tadománnyal biró,
Mint bölts, 's TEREMTÖMET meg-itélö BIRÓ.
Kéſzebb vagyok zablát vetni értelmemre,
Mint gántsot keresni, dolgába, veſztemre,
Ha a' miket ſzóllott, avagy tselekedett.
Nem értem; nem ſzóllok igy: Ez nem lehetett.
Hitelt adok az UR bizonyos ſzavának,
Hiſzem bölts 's ſzent végét minden munkájának
Bár én annak uttyát 's módját nem láthatom:
De tudom hitemben meg nem tsalattatom.
Hitván féreg lévén, ha véle perelnék,
Örök gyötrelmeket ezzel érdemelnék.

Nagy titok elöttem egy leg-kiſſebb fü-ſzál,
Melly ISTEN ſzavára terem, nö, és fenn-áll
Szólly hát! a' mit mondaſz, bizonyoſnak hiſzem
Véges értelmemet ſzódnak foglyul viſzem.
Mondjad: fel támaſztod porrá lett teſtemet:
Hiſzem; bár haladja módja értelmemet.
Ha könnyeb az Égnek 's a' Földnek el-mulni,
Mint a' nagy TEREMTÖ' ſzavának tsonkulni:
Miért kételkedném ez igéret felöl?
Ezer a' ſok példám erre kivül belöl.
Oh! nem mondom: ISTEN! ezt hogy tselekeſzed
Hiſzem; igéretül mikor egyſzer teſzed.
Meg-nézem mi edgyez Szent Terméſzeteddel,
Vagy mit vihetſz véghez ISTENI kezeddel,
E' két regulához mértt Józan-Okoſság,
A' Hihetetlenség ellen kéſz orvoſság

NEGYEDIK RÉSZ.

Az Egéſz Tengerről.

A' még gondolatim ſzéllyel repdeſének,
Közel látom végét a' tenger vizének.
Jut eſzembe e' Száz' egy Filoſofuſa,
A' Józan-okoſzág' kevély Pátronuſa,
Ruſſó, mikor egyſzer arról kérdeztettnék:
Miért hogy kotsiban öt' nem ſzemlélhetnék?
Igy ſzóll: A' Terméſzet' gyönyörüſégeit,
Minden földnek külön külön terméſeit
A' visgállya, a' ki uttyát gyalog járja;
Nem az, a' ki magát a' kotsiba zárja.
Ugy van. — E' nékem is volt elég káromra,
Hogy vigyáznom kellett utazó társomra,
Ez, a' millyen gyorſan haladott mellettem:
Futáſát követni kéntelenittettem.
Bizom hát más dolgok iráſát azokra
Kiknek kedvek vagyon laſsúbb járáſokra.
Mennyi a' tengernek hoſzſza 's ſzéleſsége a).
Miért nem pótollya ſzélét a' mélysége. b).

---

a) Némellyek a' Régiebbek közzül abban az értelemben voltanak, hogy a' Tenger két annyi helyen fekſzik mint a' ſzáraz Föld. De mióltá naponként ujjabb és ujjabb ſzigeteket, 's földeket találgatnak a' Hajókázók: már moſt

Miért hogy a' Földet nem tsak körül-vette,
Hanem sok helytt magát közbe is szinlette c).

arra hajolnak a' Természet-vizsgálók, hogy a' Tenger, nem tsak nem nagyobb, hanem valamivel kisebb is a' Száraznál. (*Ioh. Christ. Starmii Physica Sect.* I. *art.* 4. *Cap.* II.)

b) Szinte annyi Viz lehetne a' Tengerben, a' mennyi szükséges a' Földre nézve, úgy is, ha kisebb helyen feküllnék; de azomban méllyebb volna. Nagy böltseſsége tetszik mindazáltal a' Természet' Urának abban, hogy a' Tenger' Vizét szélyesen ki-terjesztette. Mert igy az ö széleſen ki terjedö szinéröl, sokkal több gözölgés mégyen-fel minden szempillantásonként, mint ugy mehetne, ha szinte annyi viz lenne ugyan benne, de azomban az ö szine keskenyebb lenne. A' Földnek pedig a' kell, hogy a' Tenger bövön gözölögjön; mert ebböl lesz a' bö esö. (Derham Theol. Physique Chap. V. p. 66. Note 2.)

c) Ennek okait igen szépen öszve-szedve, és mesterségesen ki-rajzolva, igy adja elö T. T. Szönyi Beniamin, Hold-Mezö-Vásárhelyi Prédikátor, az ugy nevezett Gyermekek Filikájában; a' mellyet mindazáltal, az idös Magyar Derkámok is nagy gyönyörüséggel olvashatnak.

℣. 3. A' Száraz határt vét a' tengereknek,
Tenger határt vét minden föld széleknek
Földet a' Tenger mindenütt nyallya
A' Föld a' Tengert sok helytt bé-fallya.

4. A' Tenger, mint kaptsokkal kötelekkel,
Földhöz köttetett a' folyó vizekkel,
Mellyek abból Föld alatt ki-gyülnek,
Fellyül pedig mind öſzve kerülnek.

5. Iſten a' Földet ſok helytt-meg ſzakaſztott
Szük ajtón abba tág Tengert áraſztott.
Ezekkel, mint töldben vertt ſzegekkel,
Erös a' Föld a' ſok Tengerekkel.

6. A' Föld ſzéleit a' Tenger ſzélekben
Sürün bé-rótvt az egéſz kerületben.
A'' Tengernek is tsipkés ſzélei
Föld ſzélekben vertt erös ékei.

7. Igy függ e' kettö egy kerek tsomóban,
Semmi nem tartja ezeket valóban;
'S noha terméſzettel külömböznek,
De egy máſſal még is meg- egyeznek.

8. Mind a' kettönek egymáſon van helye,
Egymáshoz vonſzó magneſi ereje.
A' Föld magához a' Tengert vonnya
A' Tengernek Földön van otthonnya.

9. A' Földnek ſemmin való függésének
Semmit nem árt ſzörnyü nagy terhe ennek;
Mert a' bölts Iſten azt tselekedte,
Mind négy réſzét egy mértékre vette.

10. Ez egyes Mérték van a' nagy réſzekben
Egy formán nyomnak egymás elleneben
A' Napkeleti Napnyugotival
Egy formán nyom 's Déli Eſzakival

(Lásd a' Második Elmélkedéſt a' Kerek Földről.)

Hogy van, hogy moſt féſzkét itt ſzárazon hadja
Túl pedig a' partját ſzinte meg-haladja? d)

d) Mindennapi tapaſztaláſok ez azoknak, a' kik a' Tengernek bizonyos réſzeihez közel laknak, hogy minden tizenkét óra alatt, a' Tenger vize fel dagad, és ismét-meg apad. A' Dagadáſa tart többnyire, hat oráig, a' Lappadáſa iſmét más hat óráig. A' dagadáſa ſok helyeken olly nagy, hogy ha magas partjai nintsenek, kilentz mértt földnyire ki-önti magát, 's iſmét a' lappadáſával, kilenz mértt földre bé-apad; ugy hogy az utazó hajókat ſokſzor ſzárazon hadja. Igy jára Nagy Sándor, mikor az Indus folyó vizén ſeregével egygyütt ment a' tengerre. A' viz el-folyt a' hajók alól, 's ö Görög lévén nem tudta ennek a' tenger reſzének ſzokáſát, hanem az ö hajóinek meg-akadáſokat, arra magyarázván, hogy az Iſtenek nem akarják azt, hogy tovább mennyen viſzſza teit. (Varenii Georg. Gen.) Nints mindazáltal a' Tengernek mindenütt illyen éſzre vehetö dagadáſa és lappadáſa; hanem függ az ö féſzkétöl. A' honnét, haſzontalanſagot tselekeſznek azok, a' kik az Izrael Népének a' veres tengeren ſzáraz lábbal lett által-menetelét, nem tsudának, hanem terméſzeti dologak akarják tartani. Mert egy az, hogy a' Veres tengerröl tudjak azt a' mai utazók, hogy annak ſemmi réſzének ſints ollyan nagy meg-lappadáſa, hogy a' Féſzkét egéſzen oda hagyta (Varenii Geog. Gen.) Más az, hogy ha Móſes tudhatta a' tenger ſzokáſát 's ugy merte néki vinni a' népet: Farahó, 's az ö népe még jobban tudhatta; ö hát ismér nem mert

De tsak hamar ide viſzſza törekedik,
'S változhatatlanúl apad, nevelkedik.
Ezeket, 's ezekhez haſonló dolgokat
Hogy érts: hallgasd ama' bölts Társaságokat
Mellyek az Emberi Nem' ditsöſségére,
Nézvén a' TEREMTÖ' fö tzéllya 's végére,
A' Nagy Terméſzetnek titkait visgállyák,
'S mindenütt, mindenben az ISTENT találljyák.

Ti pedig oh! bátor ſzivü nagy Buvárok!
Inkább a' Tengeri mint Földi Polgárok,
A' kik többet jártok a' mord Viz tetején,
Mint a' ſzáraz Földnek gyönyörü mezején;
Vegyétek jól ſzámba amaz állatokat,
Mellyek a' Tengerben élik világokat.
Hadd tudjuk, azoknak ſok ezer nemei
Hányſzor többek mint a' Száraz' terméſei
Hogy azt, ki a' Tengert markába ſzorittya,
'S annak kintsével is Földünk' gazdagittya,
Mi, a' kik e' földnek vagyunk tsak férgei,
Imádjuk; hajolván lelkünknek térdei.

---

volna néki menni; tudván, hogy addig által mehet rajta, mig a' tenger vize viſzſza jövetelének ideje iſmét el-jöne.

ÖTÖDIK RÉSZ.

A' Szigetekről.

MINT a' ſetét éjjnek komor tekéntete,
A' mellyben bé-borul az Eg' mennyezete,
Vidám 's örvendetes ſzint véſzen magára,
A' mikor bé-hattya a' Nap' ſzép ſugára.
A' Terméſzet fel-kél melly aluvásából.
Tsendes, de rémittö el-halgatásából.
Ollyan vólt nékem is nézni a' vizekre
'S azutánn bé-látni a' ſok ſzigetekre.
A' haborus Tenger a' millyen ijjeſztö,
A' Száraz 's a' ſziget olly lelket éleſztö.
Ezek nékem annyi olaj-ágok lettek,
Mennél nagyobb ſzammal öſzve ſereglettek.

Ah! ékes Szigetek! úgy nézlek titeket,
Mint a' falba rakott erös vas pléheket.
Hogy öſzve nem omlik a' Föld' alkotvánnya,
Hogy azt a' ſzél's a'hab ſzerteſzét nem hánnya
Egy réſzröl, ti vagytok a' kikazt tartyátok,
Mert báſtyául néki teſtetek adjátok.
Ti ſzállatok ſzembe e' nagy ellenséggel,
Mellynek habja rohan rontó dühöſséggel.
Mint a' vén Oroſzlán' meg-tompultt fogai,
Ollyak általatok a' Tenger' habjai

Száját hafzontalan a' Föld ellen táttya,
Gyengült erejének a' fövény kéfzt gáttya,
Ha kik a' haboknak lennének prédái,
Azoknak ti vagytok nyugotó bárkái.
Ha fogy az utazók vizek 's eleségek,
Töletek telik-ki minden fegitségek.
A' Tenger járatlan maradna örökre,
Ha nem találhatnánk benne Szigetekre.
Senki nem mérné-meg a' Föld' kerekségét,
Nem járná-bé a' Viz' nagy temérdekségét.
A' gazdag Napkelet a' fovány Nyugottal,
(Meg-nem elégedvén ez, illy állapottal)
A' ti kintsetekért egy Hazává léfzen,
A' Föld' tulsó végé fzültje, él-éréfzen.
Igy a' külömbféle emberi Nemzetek
Meg-láttyák, hogy Egy vólt az ö eredetek.
Mert bátor egymáftól nyelvvel külömböznek
Bátor másként élnek, laknak, és öltöznek:
De a' mi az Embert téfzi valósággal,
Abban meg-edgyeznek mind fzép igazsággal.
Tudóffabb a' máfik, de ez is tanulhat,
Semmi az ö lelkén e' réfzben nem mulhat.
Tanullyon az Indus Páris vagy Oxfordban a)
Nem lefz több tudomány az ott termet Lordban

---

a) Páris, Frantzia; Oxford, Anglia Orfzágokban igen nevezetes Városok, a' Tudományoknak virágzó Mühelyeikről.

Newton ha ſzületett volna Summatrában b).
Vagyha neveltetett volna Spitzbergában c).
Moſt az ö nevére egy térd ſem hajolna,
A' bölts 's tudós világ néki nem hódolna.
Azokban, kik lakják Kuskót vagy Potoſit d).
A' régibb idönek moſt nem ládd lakoſit.
Kináld moſt üveggel 's tsengö harangokkal,
Fel-váltjáké-arany 's ezüſt darabokkal?
Nem — 'S mi vitte oda az ollyan lelkeket,
A' kik látnak ezek közzt külömbſégeket?
Ne kérd. - Durva az értz a' Földnek gyomrában
Senki nem mondaná, mit rejt-el magában;
A' tüz 's a' kéz de majd ugy ki-pallérozzák,
Hogy még a' Királyi Fejek is hordozzák.
A' haſznos ſzántó-vas ha tsak egy helyben ül,
Rosdát kap: gyakorlás által meg-fényeſül.

---

b) Szummatra: igen nagy Sziget a' Napkeleti Tengeren. Minden tudomány 's vallás nélkül vagynak az ö örökös lakoſi. A' Hollanduſoknak vagyon ott öt Várok, és hatalmaſabbak a' Szigetben lévö Királyoknál.

c) Spitzberga, ſzélsö föld az Éſzaki Tengeren, mellyet a' Hollanduſok fel-találtak, ezer öt ſzáz kilentzven ötödik Eſztendöben.

d) Kuskó, Potoſi, Peru Tartományának, Amérikábam nevezetes Városi az aranynak bövſégéröl, 's régi tudatlanſágokról. A' Spanyolokhoz tartoznak. Jó két fejös tehén volt, kivált régenten.

Az, a' homoknak is tsak a' ſzinét hántya,
Ez, a' gyep-földet is arafznyira ſzántya.
Hogy minden mindenütt nints azt nem ſajnálom;
Itt is a' Terméſzet' nagy URÁT tsudálom.
Légyen Napkeleten gyöngy, tsiga, füſzerſzám,
Mellyekre vágy kevély nyakam, és kényes ſzám.
Az én földem terem olly bölts embereket,
A' kik bé nyargalnak minden tengereket.
Ezek Amérikát foſztják aranyától,
'S ezenn több jót veſznek a' más Indiától.
Az ö Hazájokat mikor dazdagittják,
Ama' két tudatlan Világot tanittyak.
El-megy a' Kereſztyén a' veſzendö gyöngyért,
'S drágább gyöngyöt hágy ott ezért a' gö-
röngyért.
Az Igaz ISTEN-nek eſméretét hadja
E' pogánynál, kinek gyöngyét el-ragadja.
Bár ſokſzor a' néki nintsen is tzéllyában,
Hogy változáſt tégyen annak valláſában.
De az Iſten véle, mint eſzközzel, ugy él,
Nem tudva is ſzolgál annak, kit hiſz, 's nem fél.
Igy viſzi a' madár ſokſzor a' ſzájába
A' ſzép virág-magot, 's el ejti útjába,
Az, a' dudva 's lapu közztt majd gyökeret vér,
'S olly ſzép leſz, hogy véle még a' kerti ſem ér
Ez hát a' TEREMTÖ' munkás böltseſsége,
Hogy igy öſzve-járjon a' Földnek két vége.
Más tzélt teſz a' föſvény ember' ſziv magának;
Más tzéllya az ISTEN' igazgatáſának.

Ez, még a' roſzból is tud nagy jót ki hozni,
Tud titkos utakon haſznoſon dolgozni. —

De mit látok! - E' ſok ſzámtalan hajókon,
Mellyek ſeregelnek a' Sziget partokon,
Ugy forr a' ſok Ember mint a' munkás hangya,
Mikor még tarlóján van a' ſok kalangya.
Ezeknek Liliom van lobogójokon,
Amazoknak Veſzſzök függnek záſzlójokon e).
Ezek között egy Sas hogy fel - emelkedék!
'S melly nagy gyorſasággal meg is telepedék!
Hogy tépi egy lábbal a' Liliomokat!
Maſikkal ſzétt rugja a' Veſzſzö-ſzálokat!
Hogy néz mindenfelé kettös nagy fejével!
Hogy vigyáz, a' Napot meg-gyözö ſzemével!
Ah! jól tudom Ki légy. -- Hogy itt látlak: elég
Hódollyon-meg Néked mind a' két Tenger vég.
Tiſztellye minden Nép ezt 'a' nagy Felséget,
Esmérjen az Indus Magyar Nemzettséget.
Ez, magát Áſián hajdan által-vágta,
'S Európa' fülét nagy réſzént meg-rágta.
Ha jó termö földén eddig tsak hallgatott,
Még ki-pótolhattya a' mit el-mulatott.
Tud ez Bölts is lenni, nem tsak jó Katona,
Pállás jó baráttya lehet, mint Bellona.
Kezét fel nem törné Herkules' fegyvere,
Hogy lenne kormányhoz gyenge a' tenyere.

---

e) Frantzia Orſzágnak három Liliomok, Hollandiának egy tsomó Veſzſzö a' Tzimerek.

Hozzá ſzokott régen a' Mars' tsatájához,
Hogy ne ſzoknék hozzá a' Tenger' habjához.
Ha más nemzettségek öt' moſt tsak nevetik,
Tudomány, 's pénz nélkül gondolván, megvetik:
Még ſirva keresik az ö barattságát,
Tsudállyák Böltseit, 's a' Nép' gazdagságát.

De még e' tovább leſz! Moſt törik az utat,
Mellyet a' Nagy JÓSEF e' népének mutat.

Hatodik

HATODIK RÉSZ.

A' FÖLD-röl közönségeſſen.

MÁR a' ſok ſzép ſziget mind el-maradozott,
'S ſzemem elött ujjabb látás nyilatkozott.
Mind ezek, meg annyi ajtaji valának,
A' nagy és roppant fold ékes Tárházának.
Ha tsak az Ajtó is illy ſzép és ékes volt,
Oh! mi leſz belölröl e' drága kintses Bolt!
Itt hát Lelkem! itt álly ugyan tsak talpadra,
Vigyázz el-fáradni nem tudó társadra.
Ha a' Tenger felett békével járhattál,
'S egy viznek is nevet nevedröl nem adtál a).
Itthon vagy. Lehet hát bizott reménséged,
Hogy nem leſz ez utban ſemmi rövidséged.
A' Nap tüzitöl is eleinte féltél,
Hogy talám meg éget róla ugy itéltél.
De lám töle nem lett ſemmi bántodáſod.
'S meg tanita erre lett tapaſztaláſod:
Hogy a' tüznek nintsen a' Lelken ereje,
'S nem lehet ſzennyétöl meg tiſztitó helye.

a) Sokſzor a' vizek azokrol neveztetnek, a' kik beléjek halnak. Icarus Icarias nomine fecit aquas. Ovid.

Test a' tüz: más testet égethet ujjithat;
A' test nélkül való lelken nem jobbithat.
FÖLD! a' mellyet testém talpai tapodnak,
Most látom szépségét bölts alkotványodnak.
Soha illy szépséget te töled nem vártam,
Mikor kevély lábbal a' hátadon jártam.
Elmém a' fellengös Egeket visgálta,
'S az elötte-lévö kintset meg utálta.
A' szép tsillagoknak rendjek, és forgások,
'S változást nem érzö kelélek, 's nyugváſok.
Gondoltam egyedül méltók a' tsudára,
Holott talpam alatt lelek illy tsudára.
E' meg esik. Pigál vághat ollyan képet,
Rendes helyén kivül, melly nem mutat szépet b)
Hoszszú, vastag nyaka, az órra képtelen,
(Igy szoll a' tudatlan) dereka disztelen.
A' karja nem illik öszve a' lábával,
Rút a' feje, hoszszan el-nyuló szájával.
Itten a' mettzö kés nagyon mélyen bé-járt,
Ott, hogy nem dombosabb a' diszességnek árt.

Pigál halván mind ezt, a' fejét tsovállya,
'S hogy illyen betstelen Remekje, sajnállya.
Nagy tudatlanságát láttya a' Nézöknek,
'S mosolyogva int a' Tudós szeretöknek.

b) Pigál, igen nevezetes kö-faragó Frantzia Országban. Itten véttetik mind azokért, valakik ebben a' szép Mesterségben másokat fellyül haladnak.

Azomban fel vonnyák a' képet helyére,
Todulnak mindenek az ö nézésére.
Pigál éllyen! — Pigál! áh! bé el-találta!
Igy ſzoll az is, a' ki az elött roſtálta.
Hogy illik a' feje ékesült nyakához!
Orra, ſzeme, ſzája, kettös ajakához.
Éppen illyen derék kellet-e láb 's kéznek,
Romában is ennél ſzebb képet nem néznek.

Igy lehet a' Földnek formáját gondolni,
Igy kell annak minden réſzeit fontolni.
Ha ki ezen ſzemét olly helyröl jártattya,
Melly nem a' nézésnek mért határozattya.
Ott is, a' hol nintsen, hibát talál benne,
'S azt mondja kevélyen: ez másképp jobb lenne c).
Miért nem egyenlö, igy ſzóll, felsö Réſze?
Miért van egymáſtól nagy külömbözéſe?
Itt magos hegyei a' felleget érik;
Ott ſetét üregjét ſoha meg nem mérik.
Itt a' mezitelen köſziklák rutittyák:
Ott a' tüz és hamu völgyét el-borittyák.

c) Nemö dixerit terram pulchriorem eſſe, quod cavernoſa ſit, quod dehiſcat in mutis locis, quod disrupta caveis et ſpatiis inanibus, iisque nullo ordine diſpoſitis, nulla forma; nec quae aliud contineant quam tenebras et ſordes; vnde graves et peſtiferae exhalationes, terrae motus &c. (Thomas Burnet, apud Derham Theologie Phyſique. Chap. III.)

Itt a' folyó-vizek nagy áradáſaik,
A' ſzegény lakoſok végsö romláſaik.
Amott ſok mért-földig tartó kotus nádja,
A' halált okozó rut gözit okádja.
Nints ſzeri ſzem ſzáma a' kietlenségnek,
Melly barlangja a' ſok dühös ellenségnek.
Itt a' rajta lakók ſzinét nem ſzánthattyák;
Amott veſzedelmes vizét nem ihattyák.
Miért nem lehetne ezt jobb rendbe venni?
Széppé, és haſznoſsá mind egyformán tenni. --

Te pedig oh ember! ki igy gondolkozol,
Ki vagy? TEREMTöddel hogy perelſz 's ofztozol.
Haſzontalan féreg! Talám azt gondolod,
Valami vagy: a' ſárt hogy orroddal tolod.
Te akarſz-e böltsebb lenni az ISTEN-nél?
Kinek egy por-lángot fontyában nem tennél.
Mikor voltál amaz Felséges Egekbe?
Hogy onnan le néznél a' nagy mélységekbe.
A' Földet egyſzerre vallyon bé láttad-e?
Ujjod közzé ötet te ſzoritottad-e?
Mikor vólt kezedben az a' nagy tzirkalom,
A' mellyben egyedül van ez a' hatalom.
Hogy ama' vég nélkül-való nagy Egeket,
Meg mérje; 's el-oſzſza pontba, térségeket:
Igy minden Teſt réſzét köz illendöségre,
Végye; 's mindent vigyen tökélleteſségre.
Ha te mind ezekkel még nem ditsekedhettz:
Lásd-meg oh vakmerö! mivel kevélykedhettz.

Te! a' ki földet ſzép hangon ótsárlod,
'S a' tudatlanoknak voxokat vásárlod,
Emeld-fel, ha lehet, magad a' mélységröl,
'S tekints le a' földre a' harmadik Égröl.
Ott van annak ſzéke, a' KI ezt formálta,
'S nyugotó 'Sámolyal lábának tsinálta d).
Söt, jöſzte tsak közel a' Nap járásához,
Mellyhez halgat a' föld mint Magnes vasához
Ha olly formátlannak innét is találod:
Nints boldogtalanabb teremtés te nálod.

Nem! - oh! annál ſzebbet látnod nem lehetne:
Mint a' millyen látáſt a' föld hozzád vetne.
Mitsoda Méltoság néz ki-e Hegyekböl:
Mellyek emelkednek fel a' mély völgyekböl
Fel-emelt fö, Teſtnek; zöld fa, Mezöségnek;
Hegy az ékeſsége, a' hoſzſzas térségnek.
E' nélkül, meg unnék nézni te reád, föld!
Nem tetſzik az egy ſzin, bár leſz haragos zöld.
De hogy a' te formád illy ſzépen változik,
Szemem a' nézésben ugyan tsiklándozik.

A' Hegy oldalából ki-nyult köſziklákra,
Nézek mint a' föböl ki-nött ſzarvatskákra.

d) Ezt mondja az ÚR: A' menny nékem ülö ſzékem, és a' föld az én lábaimnak nyugotója. Eſaiás LXVI-dik Rész. elsö ℣-ben.

Ezek adnak annak nem tsak ékeſséget,
Hanem kéſz oltalmat, 's kellö eröſséget.
Szeretem ott nézni a' ſzép vad-ketskéket,
Szökdétselve, mint a' repdesö fetskéket.
Ha járnak fel 's alá bizonyos ugráſſal,
Féltö ſzivem ujjul kedves ájuláſſal.
Örvendem, hogy ama' roſz ellenségeknek,
A' mérges kigyóknak, pardutz, tigriſeknek,
(Mellyek a' TEREMTÖ bölts keze munkái.
De egyſzersmind bünöm büntetö ſzolgái)
Illyen félen való helyt tudott ki-mérni,
A' hová tsak ſzemmel lehet nékem férni.

Roſz, nem tsak rút a' Ház mellynek nints kéménye,
A' füſtit nem állya, el véſz a' ſzem fénye.
Mi panaſzom lenne hát amaz Hegyekre,
Mellyek tüzes hamut ſzórnak a' völgyekre.
Hiſzem! tsak ezeken mehet-ki az a' göz,
Mellyet a' belsö tüz a' hideg földböl föz.
Ha tüz nélkül a' föld puſztává maradna:
Illyen Hegyek nélkül, ſzerte-ſzét ſzakadna.
A' viz áradáſok, igaz, ſok kárt téſznek,
A' vigyázókon is ſokſzor eröt véſznek.
De ha itt ártanak: amodébb haſználnak;
Közönséges romláſt többé nem tsinálnak.
A' ſzáraz völgyeket bé töltik vizekkel.
'S nagy darab földeknek haſználnak ezekkel.
Egéſz Egyiptomot egy folyó viz tartja,
Jaj! ha áradását bé fogja a' partja.

Ha ſok posványos tó a' földet rutittya,
E' tsak a' munkára az Embert indittya.
Hol Babilon 's Trója feküdt, moſt ott vetnek:
A' posványnak helyén várak épittetnek.
Velentze, Amſterdam, 's Petersburg nem régen,
Máſok is épültek illy kietlenségen.
Kéſz Edént az ISTEN az Embernek adott,
Egyſzer: ha ott hagyta, munkára maradott.
Nints roſz föld, a' mellyet ö meg ne gyözheſſen,
Vagy egyre vagy másra jóvá ne teheſſen.
Valamit az ISTEN teremtett: a' mint Jó,
A' maga Nemében. Ezt hidd: ISTENI ſzó.

HETEDIK RÉSZ.

ÁSIA *közönségessen.*

A'
MINT a' föld magát felénk forditotta,
A' leg elsö rangot ÁSIA tartotta.
Sina, Siám, Mogol, Perſa, Tatár, Török,
Itt fekſzik. A' többi majd mind Muſzka Örök.
Ezek a' nagy roppant térségü Orſzágok,
A' földröl nézöknek mind egyegy Világok.
Ha ki ezek közzül tsak egyiket birja:
Magát a' Királyok KIRÁLYÁ-nak irta.

Nagy Nér! De oh! mi ez a' valoság nélkül?
Hó-halomra épült ház, a' melly ſzéllyel dül.
Királyoknak lenni más kis Királyoknak,
'S Azomban ſzivekkel nem birni azoknak,
Ez, nem egyéb, hanem félelmek kut-feje,
Minden Hatalomnak van rendelt ideje,
A' nagy Hal el-nyeli a' kiſſebb halakat,
Ennek a' Haláſzok vetnek fonalakat.
'S a' mikor uſzkálna jól-lakva kedvére:
Vatsora leſz kevély húsából eſtvére.
Söt ſokſzor az el-nyelt kis apró halatskák,
A' nagyot meg-fogó el-rejtett vas-matskák.
A' kevély Aſſiruſt, a' Midus el-nyelte,
Ezt a' Perſa, maga alá meg-nyergelte.

Ez, egy Hérósnak-e? vagy mond Vakmerönek,
Hérósnak - mert engedt minden-e Menykönek
Ez, mondom SÁNDOR-nak lesz ismét prédája.
Sándor tsak nem egész Ásia Királya.
Meddig tart? Ah! ne kérd. Azt a' kevélységet,
Kit ugy kelle nézni mint föbb ellenséget.
Sándor, hogy a' maga Királyává tette:
Minden koronáit azzal el-veſztette.

Ezek a' moſtani fenn álló Orſzágok,
A' régen élteknek lennének ujságok.
Tatár Gengis Kámnak vólt olly szerentséje,
Hogy győzödelmének-e mind vólt megyéje a)
Tamerlán ötödik nagy Attyát követvén,
Mindent fel-forgatván ölvén és égetvén.
Annak réſzre oſzlott véres Birodalmát,
Öſzve-huzta 's ezen epité Hatalmat b)

a) Gengis Káin ſzületett 1145-dik Eſzt. Tizenhárom eſztendös korában kezdette a' Tatárokon való uralkodáſát, és ezek által huſzonkét eſztendök alatt tsak nem egész Aſiát meg-hódoltatta. Az ö uralkodásának földe ki terjedt Nap-kelettől nap-nyugotra, ezer nyoltzſzáz, Eſzakrol Délre, ezer mért földekre. Meg-holt hetven két eſztendös korában. Tudott uralkodni mint győzni. A' tatárſágnak törvényeket ſzabott. Ez a' nagy kár 's hiba volt benne, hogy ſok városokat el-puſztitott, 's egynél többet nem épitett. (Dict. Hiſt. Portatif. Gengis Cham.)

b) Tamerlant ſok hiteles Hiſtoriát irók a' Gengis Kámnak maradékának irják, ha ſzinte

Bolondok! A' moſtan élö embereknél,
Nints egyéb öröktök, dühös neveteknél.
Ugy néznek titeket mint az Ég oſtorát,
Atkozzák kegyetlen teſteteknek porát.
Füſti, a' ſzámtalan égett városoknak,
Melly fondamentoma vala Nagyságtoknak.
Ugy, amaz ártatlan embereknek vérek,
Kiálttyák: oh EGEK! boſzſzu-álláſt kérek.

A' mint nézik ama' forgó ſzélvészeket,
A' mellyek ſodornak tarttyák fellegeket.
Mellyekböl a' zápor zugg a' jég-esövel,
'S mindent puſztit, éget a' ſürü menykövel.
Ragadja a' páſztort egygyütt a' nyájjával,
Mindent rémit mig tart rettentö tsatával.
Oh! bizony ugy nézik mindenek azokat,
Kik arra fordittyák felsö hatalmokat:
Hogy bár leſz az egéſz világnak kárával,
Ök magok birjanak minden koronával.

---

az ö attya már el-ajjaſodott állapotú vólt is. Szülletett 1357. Eſzten. Ez is egéſz Áſiát bé töltötte kegyetlen puſztitáſával. Azt irják, hogy tſak az egy Bagdád városának nyoltz ſzáz ezer embert veſztett el. Uralkodott 36 eſzten. meg holt nagy vénſégben. A' fiai között ſzéleſſen ki terjedö Birodalma fel oſztódott. A' mai nagy Mógoli Tſaſzárſág, ennek a' Temerlán régi birodalmának a' maradványa.

(*Dict. Hiſt. Portatif. Tamerlan.*)

Peſtiſek! emberi Nemzet' ellenségi,
Szint ugy a' férgeknek mint más eleségi.
Hát nem tudiátok-e hogy emberek vagytok?
'S holnap talám minden Nagyságot el-hagytok.
Hogy nem lehet bizni a' vak ſzerentsére,
Hogy Bajazét kerül Tamerlán kezére c).

---

c) Elſö Bajazét, ötödik Török Tſáſzár elſö Amurateſnek fia, és 1389-dik Eſzten. Tsáſzári birodalmának fel váltója. Ez közönſégeſſen Mennykönek neveztetett, az ö hirtelen való nagy gyözödelmeieit. Bulgáriát, Macedoniát a' Kereſztyénektöl el-vette, a' Görög Tſáſzárt Konſtantzinápolyba oſtromlotta. Ez Sigmond Római Tſáſzártól és Magyar orſzág Királyától ſegittſéget kérvén, a' kereſztes katonaſágnak öſzve gyüjtéſére alkalmatoſságot adott; kik Nicopoliſnál többnyire mind el-veſztek. Tamerlán jött azután ö ellene; meg-gyözte, elevenen el-fogta 's a' közönſéges hir ſzerént vas kalitkába rekeſztette; a' mellyben Bajazét a' maga fejét mérgében öſzve törte, 's meg holt 1403-dik Eſzten. Azt mondják a' hiſtoriák, hogy Bajazét fél ſzemü volt, Tamerlán pedig ſánta; és mikor ez amazt vasba látta volna, igy ſzollott: Bizony nagyon kevésre kell az Iſtennek betsülni az Orſzágokat és birodalmakat, mint hogy azokat illyen embereknek adja mint mi vagyunk; hogy a' mit a' vaktól el-veſz, azt a' Sántának adja.

(Dict. Hiſt. Port. Bajazét.)

Ez bár ſzokás ellen igen meg vénhedik,
De a' föld ö töle majd meg menekedik.
Réſzre oſzol a' mit ö gyüjtött rakásra,
Magát meg-nem biró ſzéke dül egymásra.

Oh! mennyivel drágább az olly Birodalom!
Mellyel egybe-kötve van a' nyugodalom.
Melly a' Békeſségnek ſzeretetén épül,
Bár hadi virtuſa leg-felsöbb poltzon ül.
Nem bánt ſenkit, mikor öt ſenki nem bántya:
De ha kell a' kardyát vitézül ki-rántya.
Mikor kebelében tsendeſen élhetni,
A' ſzomſzéddal, tudja magát betsültetni.
A' ſzem, a' ſzáj, a' kéz, dolgokban el-járnak.
Magokra büntetéſt tsak a' roſzſzak várnak.
A' köz-jóra nézö Törvények hatalma,
A' jó 's igaz ügynek bizonyos oltalma.
A' Fö, a' tagokra vigyáz 's igazgattya:
Minden tag a' Fö-höz hüségét mutattya.
Egymáſt költsönösen minden tag ſzereti;
A' leg-kiſſebbnek is van nagy betsületi.
Ha' a' nyelv 's a' Vallás tenne külömbséget:
Az EGYHAZAFI-név ſzül köz ſziveſséget.
Bár légyen az illyen Orſzág napkeleten:
De nagy neve el-hat, tul az enyéſzeten.

Királyok! ama' nagy KIRÁLY Helytartói!
A' föld lakoſinak Fö Igazgatói,
Kik Orſzágitokat igy boldogitnyátok,
Soha el-nem hervad ékes koronátok.

Még akkor is mikor itt lenni meg-szüntök,
'S szemünk elöl, mint az áldott nap el-tüntök.
Bölts Országláſtoknak Ditsöſséges Neve,
Meg-marad, mint a' Nap Terméſzeti heve.
Még a' leg-utólsó Nemzet is azt mondja:
Mindent helyre hozott a' Nagy JÓSEF
gondja.

NYOLTZADIK RÉSZ.

SINA Orſzága:

ILLYEN a' Sináknak moſtani Orſzága,
Melly egéſz Ázia földének virága.
Itt a' Nemzet kettö, a' Vallás ſokféle a).
Sokféle Iſtenek oſztoztak-fel véle.

a) Vagynak régi törsökös Sinák, vagynak iſmét Tatárok, kik a' Sina orſzágát meg hodoltatták, 's már moſt a' régi Sinákkal öſzve elegyedtek; innét neveztetik ez a' Birodalom már ma Tartarico-Sinicum az az Tatár Sinai Birodalomnak. A' mi a' valláſt illeti, három felé ſzakad a' Sinaiaknak valláſok. Elſö a' tudóſoké, a' kik a' leg-elſö valóſágot imadják, a' kit Xanthi-nak neveznek. Voltak ollyan kereſztyének a' kik azt mondották; hogy ezek valóſággal imádják az igaz ISTENT; és az a' tiſztelet, a' mellyet téſznek az ö régi Eleiknek, és Confutznak, az Iſtennek Imádáſától egéſzſzen külömbözö. 's ollyan, hogy ezt bátran el-lehet ſzenvedni az ollyanokban, a' kik ezek közzül kereſztyénekké lennének, ſöt magokban a' régi kereſztyénekben is. Máſodik neme a' valláſnak az, a' melly mondatik a' Nemelek, és a' Nép Vallásának; a' kik ezt tarttyák,

De a' kik egymásnak Istenét meg-vetik,
Egymást mint Egyhazafiai szeretik.
Semmi tüz nem bántya a' belsö részeket;
Kivülröl nem féltik az Ország széleket.
Ha Sing ezen régi Országát birhatná.
Ama nagy köfalat most nem tsináltatná b).
Ha látná hogy ama' két Nemes Nemzetet,
A' melly viselt Sina, 's Tatár nevezetet.
Mellyek mig egymásnak tsak szomszédi voltak,
Örök ellenkezést egymásnak koholtak.
Kám Hí, Ásiának leg föbb Fejedelme,
A' két Nemzeteknek örökös szerelme c).

---

azok áldozatokat tésznek, mind a' Jó mind a' rosz lelkeknek. Harmadik, az ugy mondatott Bonz-oknak vallások, a' kik nyilván való bálvány imádok. A' Tatároknak is vagynak különös oldozó papjaik, a' Tatár Aszszonyoknak Klastromaik, mellyek igen nehéz hozzá férhetö helyeken éppittetnek.

(*Le Grand Diction. de Moreti Chine*).

b) Sing, élt Urunk születése elött harmad-fél száz esztendövel vólt a' Sináknak Tsászárok; épittette amaz öt száz mért földnyi hoszszúságú köfalat az Ország szélen, hogy az által meg gátolná, a' Tatároknak gyakori bé-tsapásokat (*Moreti ibid.*).

c) Minthogy az a' szép Nap tündöklik a' mi földünk felett, a' melly már az elött megvilágosította vala Sinát: reménylem, kedves

Végre olly ſzoroſſan öſzve ſzerkeztetett,
Hogy e' két Nemzetből, tsak egy Nemzetet tett
Ha, mondom, e' bóldog változáſt láthatná,
Örömét eléggé, Sing ki nem adhatná.
De ez is meddig tart? Ah! változó ſzivek!
Mig a' ſzeretetre léſztek fel vont ivek,
A' mig tsókollyátok azt az áldott kezet,
Melly mind kettötöket ſzeretetre vezet.
Mig azt el-hiſzitek, hogy az Orſzág ATTYA,
Azt tartya, hogy minden Jobbágy, ö Magzattya.
'S vigyáz a' Nagyobbnak ugy boldogságára:
Hogy nem igyekezik a' kiſſebb' kárára.
Még, mondom ezeket mind ekképp' hiſzitek.
'S a' mit tselekedni kell, tselekeſzitek;
Addig ſem a' roppant ſzomſzéd Orſzágoktól,
Semmit ne féllyetek, ſem ti magatoktól.
Tsak ugy halgattyátok a' ſzelek zugását,
A' kormány 's evedzö-rudak tsikorgását,

---

dolgot tselekeſzem Nemes Nemzetem közzül, azok elött, kik idegen nyelvven irtt hiſtoriát nem olvashatnak, ha ezen nagy Fejedelmet, a' ki tsak nem Konſtántinuſa leve a' Sinai Tsáſzárságnak, és a' ki egy idöben élt ama' nagy Péter Muſzka Tsáſzárral, ki az ö roppant birodalmát egéſzſzen más talpra allitotta, ha mondom, ezt a' Nagy Fejedelmet meg esmértetetem. Le irtam hát ennek az ö hiſtoriáját röviden, és ezen réſznek hátullyára hagytam, hogy a' ki akarja, megolvashaſſa, 's gondolkodhaſſon.

Ti

Ti pedig a' házban éltek kedvetekre,
Semmi bajt nem vártok boldog fejetekre.

Mit látok! Mit akar ez a' nagy fokaság?
Mint az ütközetre rendelt katonaság?
Hogy két-felé fzakadt egy fzempillantásban!
Hogy meg-tartya magát tsendes halgatásban!

Tudom már — A' Tsáfzár uttyát erre véfzi,
'S az eke-fzarvára kezét itten téfzi d).
A' föld-mivelésnek betsit igy neveli,
'S e' munkára hivott Népét engefzteli.
Mert, ki-utálná meg azt a' Mefterséget?
Melly meg nem kiffebbit, illyen nagy Felséget
Oh! bizony hogy Sina olly mint egy vetett kert:
Oka! hogy a' Népe dolgozott 's nem hevert.
Mennyit tehet pedig a' Király példája,
A' nem tudja, kinek bé hunyt fzeme fzája.
A' mi, a' Bölts Lélek az Ember teftében:
Az, a' Király, az ö tulajdon Népében.
Ez ád annak eröt, ez ád munkáfságot,
Illyen vagy amollyan köz tulajdonságot.

---

d) Az eke-fzarvára. Ezt, kötelefség fzerént való fzokásból is, fzép dolog véghez vinni, mint tselekefznek a' Sinai Tsáfzárok minden efztendönként, egy arra rendeltetett napon: de még fzebb 's ditsöfségefebb dolog, önként, 's ollyan indulattal véghez, vinni mint tselekedett Felséges Második József egynéhány helyeken.

Boldog az a' Király! kinek ſok virtusát,
Úzi a' Nép, mintegy fel-tett laurusát.
Boldog az az Orſzág! a' mellynek Királya,
A' ſzép virtuſoknak eleven példája.

A' Tzeremoniát végig nem láthattam.
Mert ſok ujjabb ujjabb dolgokra akadtam.
Ama' magos Tornyok egéſzen el-fogtak,
Mellyeken a' Napnak ſugári ragyoktak.
Ezek a' világon leg-föbb portzellánok,
Kikhez a' többek mind tserepek 's hitványok.
A' magos Tornyoknak külsö oldalokat,
Bé fogták nem látni ezektöl falokat.
Oh! be nem illenek ide e' Templomok,
Mellyeknek alig van már fundamentomok e).
Itt még az utak is közel rakattattak,
Romlásra tsak e' ſzent Hajlékok hagyattak.
Volt olly idö, mellyben a' Kereſztyénségnek,
Neve, betses vala ezen Nemzettségnek.
Azok, kik a' JÉSUST ſzájjokkal vallották,
Az Oſzág kormányát kezekben tartották f).

e) Templomok. Ezek a' Kereſztyéneknek Templomaik voltanak. Még virágjában volt a' Kereſztyén vallás Sinába, közel három ſzáz Templom épittetett a' Jéſuiták által.

f) Verbieſt Jéſuitát, Kám-Hi, a' Mathematica Itélö-ſzéknek fejévé tette. Ez meg-halván, 1688-dik Eſzten. Pereira Tamás, ugyan Jéſuita ſzerzetböl való, váltotta fel az ö ſzékét.

Minden jót várhattak a' Fö Méltóságtól,
Ki, nem igen meſzíze volt a' Mennyorſzágtól.
De már moſt a' dolog éppen meg változott,
Az Irigység - vagy Más - puſztuláſt okozott.
Mig tudós Szerzete Loyola Ignátznak,
Vala fel nyitója az Egi Tornátznak.
Addig a' Kereſzthez ſeregenként gyültek,
E' jó Atyák hamar ſok fiakat ſzültek.
De hogy a' Domonkos ſzerzetü Barátság,
Ide ért: fel-bomlott köztök a' baráttság.
Ezek nem hoztak máſt Breviariumnál,
'S holmi dirib darab Evangyéliumnál.
De a' mit hibáztak tudatlanságokkal,
Pótolni akarták nagy buzgóságokkal.
Amazok tudóſok lévén mindenekben:
Még a' Nagyoknak is bé tsúſztak ſzivekben.
A' kegyes Domonkos lábra nem álhatott,
Proſelituſokat ritkán tsinálhatott.
Az okát kereſte, nem önnön magában,
Hanem (a' mint ſzokott lenni) a' Társában.
Az, nem jó tudományt tanit (igy vádollya)
A' Kereſztyén valláſt tsak mind el-nagyollya.
Még az olly dolgot is ſzabadosnak véſzi,
Bálvány imádóvá melly az embert téſzi.
Szent Pál és Szent Péter, 's minden ſzentek
képe,
A' mellyeket tiſztel a' Szent Róma Népe.

Konfutz-nak képével egy rendben tartatik,
'S ezek mellett, annak ſzint' ugy térd haj-
tatik g).

g) Konfutz. E' vólt a' Sinákjnak Törvény-Adójok, kiröl ezeket irják: Elt 550 eſztendö táján Urunk ſzületéſe elött. Gyermekségétöl fogva, a' Böltseſségnek keresésére adta magát. Tsak hamar Fö Tiſztviſelövé tétetett. De minthogy a' Nagy Embereket meg nem jobbithatta, ott hagyta Tiſztségét, a' Népet kezdette tanitani. Voltak egyſzer'smind három ezer Tanitványi is. Négy réfzre oſztotta fel tanitását. Tanitotta 1. azt: Hogy lehet valaki Nemes erköltsü 's elméjü. 2. Hogy lehet, nem tsak emberséges ember, hanem Ékeſen ſzólló is. 3. Az Orſzág állapottyára nézö dolgokat. 4. Megirni ſzépen az erköltsöknek igazgatására nézö dolgokat. Mind ezekkel a' haſznos tanitáſokkal, mellyekkel az ö maga viſeléſe meg egyezett, igen nagy tiſzteletet ſzerzett ö magának; annyira, hogy az ö Tanitványi ugy tiſztelték ötet, mint magát a' Tsáſzárt. Holta után is, melly lett 73-dik eſztendös korában, mind a' Törvényei meg maradtak mind eddig; mert jók, mind az ö tiſztelete; mert az érdemen fundáltatott. Ezért tartyák az ö képét ma is a' Sinák, és annak tiſzteletet téſznek. Erröl a' Tiſzteletröl, a' Jéſuiták azt mondották, hogy tsupa Civilis, külsö tiſztelet, a' Dominikanuſok ellenben azt hirdették, hogy Vallásra tartozó tiſztelet; kiknek is értelmek ſzerént Tizenegyedik KELEMEN Pápa, Bálvány-imádoknak határoz-

Igy a' kik a' Pogány Sinát téritgették,
Mérges gyülölségben magokat ejtették.
'S mig Róma itéli Szent perlödéieket,
Sinába el-vefztik mind ketten pereket h).

ta azokat, a' kik a' Konfutz képét tartanák Sinában; a' Kereſztyéneket attol el-tiltotta, kik akkor jöttek által a' Kereſztyén Vallásra, és a' kiknek ezt a' Jéſuiták, mint kiilsö dolgot, meg engedik vala, hogy azoknak ſziveket hirtelen a' Kereſztyén valláſtol el-ne idegenittsék (Bruzen la Martiniere. Dict. Hiſtor. Portatif.)

h) 'S még Róma, A' Jéſuitáknak a' Dominikanuſokkal való perek ſok ideig tartott Rómában; 's az alatt meg halván a' Jó Fejedelem Kám Hi, ollyan Tsáſzár lett, a' ki a' Kereſztyéneket gyülölte; ſenkit ezek közzül maga eleibe nem botsátott; ſemmi ſzolgálattyokkal nem élt. A' Fö Emberek közzül, tömlötzözte, ſzamkivetésbe küldötte azokat, a' kik ezeknek pártyokat akarták fogni. Ezek is hát laſſan laſſan, a' Tsáſzár indulattyát öltözték fel; 's örültek annak a' Közönséges parantsolatnak, mellyet tsak hamar ki adott a' Tsáſzár, a' Kereſztyén Vallásnak meg nem ſzenvedéſe felöl. Ennek ereje ſzerént a' Miſſionariuſok ki-verettettek; egyedül Pekinben és Kantonban maradhattak meg. Több mint 300 Templomok, vagy le-rontattak földig, vagy a' bálványoknak tiſztteletekre rendeltettek. Több mint 300 ezer Kereſztyén lelkek, páſztoraiktól meg-foſztattatván, és mindenképpen puſztittatván,

Az ó Templomaik ſzéllyel hányattatnak,
Vagy, bé-ſzent kép helyett bálvánnyal ra-
katnak.

Igy van dolga ſokſzor a' ſárgult buzának,
Mellyböl egy darabot le-is aratának.
Mig a' Réſzt-aratók más réſzén tzivodnak,
'S Bíróról Bíróra a' mig hurtzolódnak.
Az alatt a' drága idö meg változik,
Setét fellegekbe az Ég boritkozik.
Az egymáſſal éppen ellenkezö ſzelek,
A' zápornak léſznek meg-fagyłaló telek.
A' jég el-puſztittya egy ſzempillantásban,
A' mi hátra volna még az aratásban,
Söt az öſzve kötött és hordott kévéket,
A' ſzél viſzi mint a' tsapongó pilléket.
Oda, mind a' Gazda' drága öröksége,
Mind a' réſzeſeknek peres nyeresége.

---

vége lett a' Kereſztyénségnek tsak nem egéſzen. — En quo diſcordia Cives, perduxit miſeros. Inſere nunc Meliboee pyros, pone ordine vites! — *Virg. Ecc. I.*

TÓLDALÉK
SINA-hoz.

Kám-Hinak, a' Sinák leg-nevezeteſſebb Tsáſzárjoknak rövid le-iráſa; a' ſzerént, a' mint ö róla emlékezik Bruzen la Martiniere Introd. à l'Hiſtoire de L.' Aſie Chap. II. De la Chine.

KÁM-HI, eredetére nézve Tatár Nemzet; ſzületett 1654-dik eſzt. Uralkodni kezdett 1662-ben; és mivel még gyermek vólt: négy Fö Emberek által igazgatott, kikröl mindazáltal, öt eſztendö mulva le mondott, és azutánn maga uralkodott. Már az Attya idejében a' Tatárság meg hodoltatta a' Sinaiakat: de tsak ugyan voltak ollyanok, a' kik magokat ellenibe ſzegezték ottan ottan a' Tatár Hatalomnak. Mind ezeket Kám-Hi laſſan laſſan meg gyözvén, a' Tatár-Sinai Birodalmat fel állitotta, és egéſzſzen meg is eröſitette, mint egy 60. eſztendökig tartó uralkodáſa alatt.

Ennek maga-viſeléſe, termete, ábrázattyának formája, és az ö ſzelidséggel 's jósággal öſzve-elegyittetett Nézésének Felséges volta, ö eránta, mindenekben Tiſztetet és ſzeretetet ſzerzettek. Az ö lelkének tehettségei még Nemeſebbek voltak. Gondolati ſzéleſſen és magoſſan-járók, 's az emberekbe olly mélyen bé-látok voltak, hogy a' tettetés és a' tsalárdság azokat meg nem tsalhatták. Emlékezö tehettsége könnyü és egyenes, ſzivének erösſége, mindenféle történeteknek proba köve volt. Értelme 's itélet tétele olly egyenes és Igaz, hogy a' kéttséges dolgokban is, böltsen eltalálta, mellyik réſzt kellyen válaſztani. Ura lévén a' maga indulatinak, és mindenkor egyforma maga viſelésü: ſoha ki nem nézhették ö belöle elöre az ö ſzándékát; 's igyekezetét. Még a' leg-éleſebben látó ſzemek elött is el-tudta magát titkolni. Ha nagy dolgokra tudott igyekezni: tudta azokat kormányozni is és el-is végezni.

Az ö roppant Birodalmának igazgatásában nem kereſte könnyebbségét az ö ſzerette ſzemélyekben (Favori) és a' Tanátsoſokban. Maga akart mindent tudni, 's mindent el-végezni, rendelni. Azzal a' Felsö és Határ nélkül való hatalommal, mellyel birt, az ö néki engedö, 's ötet imádó népe között, ſoha az Egyeneſséget és az Igaz-

ságot, ſzemei elöl el-nem veſztette; Hatalmát a' Törvényhez alkalmaztatta; a' Hivataloknak 's Tiſztségeknek oſztogatásában, egyedül a' jó erköltsre, és az érdemre nézett.

Az ö Jobbágyihoz ſzeretettel viſeltetvén, ſokſzor lehetett látni a' közönséges nyomoruságban, hogy a' Népen való ſzánakozás miatt, minden mulatságtól meg-foſztotta magát. Egéſz Tartományoknak is az adójokat el-engedte, mellyek ſokſzor 30, 40 milliomokra mentenek. A' közönséges Gabonás Házakat meg-nyittatta; és a' ſzükségben lévö egéſz népét ingyen táplálta. Ugy nézte magát mindenkor mint a' Népnek Attyát; és mint hogy ezt magában még akkor fel-tette, mikor Orſzágolni kezdett: ez ötet attol fogva nyájjaſsá és le ereſzkedövé tette. Ezt lehetett kiváltképpen ö benne látni, mikor az ö birodalmát látogatta. Tsudálkoztak az Udvari Fö Emberek azon nagy jóságán, melly ſzerént a' leg-alább való embernek is meg engedte, hogy ö hozzá közelittsen, 's panaſzát elmondja. Ez ö elötte, hallatlan dolog volt a' Tsáſzárokban.

Jóllehet a' Sinai Tsáſzárnak Kintse töménytelen: ö mindazáltal mértekletes életü volt. Kerülte a' pompát magára nézve; de

a' maga Nagyságát, az Orſzágra való költésben ki-mutatta. Mert már akkor nem tsak adakozó, hanem veſztegetö is volt, mikor közönséges haſznra, és az Orſzág ſzükségére kellett költeni. Soha nem ſzerette azt a' puhaságot, melly az Áſiai Udvarokban uralkodik. Az ö Udvarában feltaláltatható gyönyörüségeket kerülvén, az eſztendönek bizonyos réſzét, a' Tatár Orſzági nagy hegyeken töltötte. Ott ſzüntelen ló-háton lévén, gyakorlotta magát azokban a' hoſzſzas és terhes vadáſzatokban, mellyek a' teſtet néki edzik a' fáradságnak. Mikor pedig ezt tselekedte is, ſemmit az Orſzágnak Igazgatásában el-nem mulatott. A' fátor alatt Tanátsot tartott; és hogy az ö Tanátsoſit meg halgathaſſa, 's rendeléſeit ki adhaſſa: el-lopta magától az álomnak ſzükséges oráit. A' mit pedig egyſzer, mint az ö Birodalmának haſznára nézö dolgot, el rendelt, azt azutánn meg nem változtatta: és a' kik magokat az illyen Rendeléſekhez nem akarták alkalmaztatni, ugy tartotta azokat, mint a' Közönséges Békeſségnek fel-haborittóit; azért is mint illyeneket, keményen ſokſzor halállal is meg büntette. Igy jártak ſok régi boldogtalan Sinák, kik a' Tsáſzárnak Parantsolattja után, kéſzebbek voltak a' fejeket vágatni el mint a' hajokat.

Illyen külömbkülömbféle gondok között fel-oſztódva lévén: még is talált magának üreſséget a' Tudományoknak és a' Nemes Meſterségeknek tanuláſokra. Azért is, bátor a' Sinaiaknak tudományaikban elég jártos volt; de mihelyt hallotta hirét az Europaiak' tudományoknak 's Meſterségeiknek, azonnal ezeknek tanuláſokra adta magát. Ez a' tudományoknak ſzeretete, ſzerzett a' Jéſuita Miſſionárius Atyáknak ſzabados bémenetelt ö hozzá', a' melly az Orſzág Nagygyainak, söt még a' Királyi vérből való Hertzegeknek ſem engedtetik meg.

Az illyen magános beſzélgetéſekben ſokſzor elö fordultak a' Kereſztyén Vallásnak tudományai 's Igazságai. A' Valláſt betsülte, parantsolatit ſzerette, és azokat ſokſzor meg ditsérte az Udvari Fö Emberek elött. Pártját fogta azoknak kik azt tanitották: magának pedig a' Vallásnak ſzabad gyakoroltatáſt engedett egéſz Birodalmában; még arrol is adott némü némü rémenységet, hogy maga is bé véſzi. De tsak ugyan meg-maradt régi vallásában ſzinte haláláig, melly eſett 1722-dik eſztend.

Illyen különös virtuſokkal fel-ékeſitteve lévén KÁM-HI, nem tsuda, hogy a' magok régi ſzabadságokat, 's Igazgattatáſoknak módját egy ideig ohajtó Sinákkal

végezetre el-hitette: hogy azok az ö Rendeléſei, mellyek az egéſz Orſzágnak Igazgatását 's állapottyát meg változtatták, egyenesen a' Közönséges jóra tzélozók volnának; mivel azoknak ki menetele meg mutatta, hogy az ö Rendeléſei alatt, kinek kinek, ſokkal nagyobb bátorsága, boldogsága lenne, mint a' régi Igazgatásnak módja alatt. Éllyenek az illyen Fejedelmek ſok ideig e' földön; az ö emlekezetek maradjon meg mind örökké.

KILENTZEDIK RÉSZ.

SIÁM Országról.

Siám a' ſzomſzédja dél-felöl Sinának,
Sina Tsáſzárt, Siám Királyt tart Urának.
Mind egy. A' külömbség van tsak a' ſzollásban,
A' Hatalom tellyes a' két Orſzáglásban.
Valoság nélkül van ſok tzifra nevezet.
Sok, tsak régen el-mult juſſaidra vezet.
De van ollyan név is, melly kiſſebb amannál,
A' melly mellett még is inkább meg-állanál.
Kátó, Brutus, hajdan Római lakoſok,
Nem voltak Királyok: hanem Tanátsoſok.
Mit veſztettek benne? A' föld Királyait,
Ugy nézték mint Nemes Róma Jobbágyait.
Meg kiſſebbült vala egy Római Dama,
Ha telt volna véle a' Királynak ſzáma.
Titus Berenicét ellenben ſzerette:
De hogy Tsáſzárnéja légyen nem tehette a).

a) Titus Berenicét. Berenice leánya volt a' Sidók Királlyának Heródes Agrippának, ki magát emlékezetesſé tette a' Sz. Hiſtoriában azzal, hogy a' Sidóknak kedvezvén Sz. Jakabot meg ölette, Sz. Pétert tömlötzbe vettette; és hogy a' Népnek hizelkedését kedveſſen vévén, az Angyaltól meg verettetett,

Annak mind Királyi vérböl eredését,
Mind a' Koronának fején viselését.
A' Római Tanáts láb alá tapodta,
A' maga Tsáfzárját attól el-tiltotta.
Enged; ha nehéz is, e' Nagy Fejedelem,
A' Haza erösebb lesz mint a' szerelem.
Benne a' Római vérnek fel-forrása,
A' szeretö vérnek lett meg-aluvása.
Ama' nemes lélek; melly el-szenderedett
Titusban, e' szora: RÓMA! fel-ébredett.

Sokszor hát a' kissebb Név alatt több fekszik,
Eppen nem ugy reszket mint a' hogy hi-
degszik.

's a' férgektöl meg emésztetett. Berenice, özvegyen maradván ugyan Heródes nevü férjétöl; kit Claudius Római Tsászár Chalcisnak Királyáva tett: azutánn az ö Testvérjével, az Ifjabb Agrippával gyanús életet élt; és ezért Polemont Cilicia Királlyát is a' maga második Férjét oda hagyta. Ekkor vitta Titus Jerusalemet. Berenice, hogy a' Sidokat arra nem vehette, hogy magokat fel adják, által ment Titushoz, kinek tsak hamar szerelmére méltoztattatott. Azt irják, hogy Titus az ö szerelmének hivségében meg igérte néki, hogy feleségül el-veszi, mihelyt az ö Attyának Vespasiánusnak Tsászári koronája az ö fejére fog szállni. Véghez is vitte volna, hanemha a' Római népnek zugolódása által kéntelenittetett volna attól mind örökre el-válni.

Sok dolognak nevét gyomorból utálod,
Más név alatt ismét kedvesnek találod.
Róma, a' Királyi nevet nem szenvedte,
Augustust független Monárkává tette.
Kronvel, Hazájának álnok tanátsosa,
Koronás Királlya' kegyetlen gyilkosa b).

---

b) Ez alatsonyságból lassan lassan arra ment, hogy az ö törvényes Királlyok ellen zugolódó Anglusoknak fejekké lett; a' Királyt 1646-dik esztend. a' Királyságból le tétette; 1649-ben fejét vétette. Az Ország Igazgatására rendeltetett Fö-Tanátsnak Tagjait, tetszése szerént tette, 's még le tette,, a' szerént a' mint azokban tzéllyát érte. Es mint, hogy az Országnak betsületit a' kivül valók elött nagyra vitte: a' Parlamentum ö néki Protectori Nevet adott; Europa pedig az ö Kronvel neve mellé ezt tette: Nagy. De ez méltán esett-e vagy nem, arrúl igy szoll, a' nem tsak Névvel, hanem valósággal is Nagy Friderik Prussiai Király:

„ Europa Nagy Tituluſt adott Kronvelnek azért, hogy ö minden Hazafiui kötelességét fel-áldozta az Anglián való uralkodásnak ditsösségének; azért, hogy a' maga talen tomit meg vesztegette; mert azokkal nem a' Hazának használt, hánem a' maga kevélységének szolgált: azért, hogy az ö tsalárd gonoszságait a' vallás buzgó szeretetének fedele által el-takarta: azért, hogy a' maga Nemzettségét törvénytelen uralkodása alá vetette akkor éppen, a' mikor annak sza-

HAZA PÁRTFOGÓJA: illy Tituluſt veſz fel,
'S ez alatt Királyi Méltóságot viſel.
Söt, a' mit nem ſzenvedt volna Királlyában,
Anglia: imádta azt Pártfogójába.
A' Törvény mit hagyott, tudta, Királlyának
Határát nem Pártfogó Hatalmának.
Kronvel mint Pártfogó, öl vág mindent egyre
KÁROLYT mint Monárkát veſzik a' kard hegyre c).

badságáért hartzolt; azért hogy az ö Királyának hohérjává lett, 's azt a' maga dühöſségének fel-áldozta: azért hogy vakmerö, álnok, indulatos, igazságtalan, erőſzakos volt, és nem virtuſſal tellyes; azért hogy nagy tehettségei voltak, de jók nem voltak. Nem érdemlette tehát a' Nagy Nevet, a' mellyet egyedül a' Virtusnak kell adni. (Memoires pour ſervir à l'Hiſt. de Brand.)

Bizonyára nagyon meg is kiſſebbednének a' Nagy Henrikek, Friderikek, JÓSEFEK, ha ezekkel egy karban tétetnének a' Kronvellek.

c) KÁROLYT. Elsö Károly volt a' neve amaʼ ſzerentsétlen Fejedelemnek, ki ellen a' pártos Angluſok fel-támadának; és minekutánna 38 arra ki válogatott Birák által meg itéltettek: halálra ſententziáztak. Ennek a' ſzerentsétlen Fejedelemnek álhatatoſsága, mind hoſzſzú ideig tartó öldöztetésében, mind Halálában, tsudájára volt akkor az ö leg-dühöſſebb ellenségeinek is: ma pedig az ö

Siámnak

Siámnak is vagyon hát névvel Királlya,
De Tsáfzári ennek Hatalma 's páltzája.
Valaki, 's valami van nagy Orfzágában:
Mind az övé, mind a' vagyon birtokában.
Ezt a' nép' fepreje közzül fel-emeli,
'S Barcalon lefz, magát hogy ha jól vifeli.
Azt, a' leg-föbb poltzról le-veti a' sárba,
'S mindenét hordattya a' Királyi Tárba.
Ö adta: fzabad hát, hogy töle el-végye;
'S kinek tetfzik, annak birtokává tégye.
Ezért bizonytalan itt minden állapot;
Itt, ha hol, le-mentén ditsérhedd a' Napot.
Mig tart a' Királynak fzabad Grátziája,
'S más ki azt irigyli, kerefztül nem állya:
Vagy, mig az az Iften; kinek te áldozol,
Ha vétfz is, hijjában még nem imádkozol.
De a' Nap' fugári ha majd fogyatkoznak,
Eftve a' Tsillagok fokfzor záport hoznak.
Konftántz! d) Te, le Fort-ja e) Sau-Narainak,
Tzéllya a' Szerentse' kettös játékinak.

---

rajta véghez vitt gonofz kegyetlenség, az egéfz Orfzágnak különös fzomoruságára vagyon; ugymint a' mellynek fzomorú napjat, közönséges böjtöléffel firattyák minden eftendönként. Dict. Hift. Port.

d) Konftántz. Ez Görög-Orfzágban fzülettetvén, 's különös történetek által Siámba menvén, ott Barcalonná, az az, ollyan Mi-

Mikor jó Királyod' ſzivét kormányoztad,
'S a' Kereſztyén Valláſt ſzabadságra hoztad.

---

niſterré lett, a' ki az Orſzágot igazgattya a' Király' neve alatt. Ez, az akkori Királyt Sau-Narait arra vette, hogy a' Kereſztyéneket ne tsak el-ſzenvedje az ö Orſzágában, hanem az ö Valláſoknak egéſz ſzabadságot adjon, söt a' maga jobbágyit is ſzabadokká hagyja arra a' Vallásra állani, a' mellyet ſzeretnének. Tizennegyedik Lajos Frantzia Királyhoz két követséget küldete; annak követségét ismét nagy pompával fogadtatta. Minden utat el-kéſzitett a' Kereſztyén Vallásnak lábra állására. Azomban egy Perrasha nevü Fö-ember, máſokkal öſzve-adván magát, a' Királyt a' maga Palotájába bé-rekeſzti; Konſtántzot meg öleti; beteg ágyban fekvö Királlyának hallattára az Udvarba ſok gyilkoſságot viſz véghez; ezen való ſzomorúsággal a' Király életét is röviditvén annak halála utánn a' koronát a' maga fejére téſzi, és a' Kereſztyén Valláſt igen ſzoros határok közzé ſzorittya. (Bruzen la Mart. Entret. des Ombres par Jungerman.)

e) Le Fort. Genevai lakosból lett Elsö Péter Muſzka Tzárnak Fö-Miniſtere; kinek réſze volt, azoknak a' változáſoknak kigondolásába, és véghez vrtelébe: mellyekkel ez a' Nagy Fejedelem, az ö Birodalmát ujj életre és ditsöſségre vitte (L'Hiſt. de l'Empire de Ruſſie ſous Pierre le Grand.)

Nem hitted, hogy nálod, más ott meſzſzebb láſſon,
'S alád, söt Királyod alá vermet áſſon.
Meglett. Az embernél nintsen nagyobb tsuda;
Olly, mint a' moſt fel-fútt, 's maid meg lappadt duda.
Még moſt leg mélységesb tiſzteletet téſzen,
Holnap vagy még ma is tsufoléddá léſzen.
Eképp' vagyon dolgok ott a' Királyoknak,
Hol a' tudatlan nép ſzolgál bálványoknak.
Királlyát 's Iſtenét egyformán tiſzteli,
Egyforma temiénnel képét engeſzteli.
Mint Iſten, a' Király néki láthatatlan,
Tsak ebben külömböz, hogy nem halhatatlan
Sokſzor ſzeme ſem hunytt, 's már vége mindennek,
Más Iſtent teſz a' Nép hültt helyébe ennek.

Nem tsuda. Mindenben nagy itt a' ſetétség,
Kiſſebb a' Pogányban mint bennünk a' véttség.
Minket ſzent Valláſunk meg-tanitt tiſztünkre,
Királyt mint ISTENI-KÉPET köt ſzivünkre.
Tiltja ö ellene a' gondolatot is,
Álája rendeli az indúlatot is.
Parantsol mindenben engedelmeſséget,
A' mibe nem bántjuk a' leg-föbb Felséget.

Még is im Kronvellek, d'Aveirók f) támadtak, Clemenſt, g) Ravaillákot, h) a' multt idök adtak.

f) Maſcarenhas Jóſef, Aveiróí Hertzeg, hatalmas és pénzes Úr Portugalliában, a' Király élete ellen való veſzedelmes ſzándékáért fizetett a' maga kinos halálával 1759-dik eſztend. Ennek Titoknokja, Polycarpo di Azvedó el ſzaladt, mikor az Urát megfogták, 's egéſz életében is lappangott. Halálnak válván 1782-ben, meg jelentette magát a' Gyóntató Papjának; kit arra kért, hogy az ö halála utánn adja tudtára az egéſz Világnak, hogy a' Királyt ö lötte volt meg; mellyet ez az Atya a' közönséges Ujságirók által meg is tselekedett. Nem egy illyen iſtentelenség marad büntetetlen e' földön: hogy ne volna hát ez élet utann is helye a' bün' meg-büntettetésének.

g) Clemenſt. Ez Domonkos Szerzetéből való Barát volt, ki az ö Papságra való fel-ſzenteltetését azzal kezdette-el, hogy akkor mindgyárt fel-tette magában, hogy a' Királyt III-dik Henriket meg-öli, kit a' Római Vallás üldözöjének gondolt azért, hogy más Valláſon lévöket mind egy lábig meg nem öletett, vagy az Orſzágból ki nem kergetett. Ezen iſtentelen ſzándékát véghez vitte 1589-dik eſzt. Mert bé-botsáttatván a' Királyhoz olly ſzin alatt, hogy titkoſon akarna véle ſzóllani: által-ſzúra a' Királyt; kinek is jaj-ſzavára az Udvari Fö emberek bérohanván, nagy indulattyókba a' gyilkoſt

Ah! Kereſztyén Vallás' örökös motskai!
Kevélység' 's vak ſzentség' átkozott rabjai!
Légyetek utólsók e' ſzéles Világon,
Fizeſſetik ama' ſzenyvedö Orizágon.

A' jó Hazafiak, a' jó Kereſztyénnek,
Szegénynek, gazdagnak, ifjúnak és vénnek,
E' van, mind kivülröl akaiztva nyelvére,
Mind ſzent petsét formán bé-nyomva ſzivére:

---

egyſzeribe meg-ölik, azutánn teſtét az utſzákon meg-hurtzoltatták, négy-felé vágták, meg égettik.

h) Ravaillák. Ez is elöſzör Barát volt, de azok közzül eſzelöſségéért ki-üzettetett. Sürü vérét, ſetétes gondolatit, addig gyullaſztgatták az értelem 's kegyeſség nélkül való prédikálláſok, hogy ama' halhatatlan emlékezetü Nagy Királyt, Negyedik Henriket, 1510-ben, mint az ö Vallásával ellenkezö Vallásnak' partfogójokat, iſtentelen kezeivel, egy ſzempillantásban az élettöl meg-foſztotta. Ez meg-fogattatván elevenen, lokat vallattatott a' felöl, kik volnának az ö társai; de mind addig is ſenkit ſem vallott, mig négy-felé való ſzakaſztatáſaival el-kezdett földi kinyából, által-lépett az örökké-tartó kinoknak ſzenvedésére; várván maga utánn azokat, kiknek ördögi tudományaik, habzó gondolatit, e' nagy iſtentelenségnek tselekedésére meg-erösitették.

„ A' meddig én élek, 's ſzivem bennem dobog:
Kegyes Királyomhoz hiv ſzerelmem lobog.
„ Éltemet, véremet, érte fel-áldozom.
Hazám igérte azt: közzé adakozom.
„ Ha jutok éltemnek ollyatén pontyára:
Eltemet mellette ereiztem kotzkára.
„ Ha meg-halok, 's lelnek ſziromnak halmára,
'S Vigyáznak ſzivemnek porrá váltt hamvára:
„ Közötte JÓSEF-nek találnak nevére;
Mert ſzivem halva is eſzmél Hivségére.

Nemzetünknek edgyik Bölts APOLLÓJA! TE, a' kinek Méltóságos Szivedben, a' Hazának márvány-oſzlopokat érdemlö ſzeretete, olly ſzépen, és olly ſzoroſſan egyeſittetett, a' Felséges KIRÁLYhoz való tiſztelettel, és ſzent engedelmeſséggel, mint a' drága kö az arany gyüriivel! Mikor akarod már, hogy az illyen Mennyei Igazságokat, mellyek által a' mi ſziveink világoſittatnak 's melegittetnek ne tsak ugy lopjuk Te Töled, mint Prometheus az Égi tüzet, az ö ſárból formáltt emberének meg-elevenittésére? Scis bene cui ſcribam, poſitis pro nomine ſignis.

TIZEDIK RÉSZ.

A' Nagy MOGOL-ról.

MINT a' Mirtus a' nagy Tzedrus-fák so-
rában,
Siám ollyan Sina' 's Mogol' szomszédjában.
Ezek mértt földöket szavanként számlállyák,
Helyét sok kintsének, tsuda, hogy találllyák.
Kivált a' Nagy Mogol' roppantt birodalma,
A' pénz halászásnak leg-bizonyosb gyalma.
Perut az Aranynak mondják hazájának,
Mexikot a' leg-jobb ezüst' tárházának;
De az arany 's ezüst azokban tsak terem,
Industán nyeli-el mind azt, mint mély verem a).
A' kik Amérikát ezekért fel-járják,
Azokat Bengala rév-partyai várják b).
Ha mi itt is ott is abból el-maradhat,
Mind addig kovályog, mig ide akadhat.
A' Keresztyén által-adja a' Töröknek;
Ez a' Persiai nagy kereskedöknek.

---

a) Industán. Igy neveztetik egy szóval a' Nagy Mogol' Birodalma.

b) Bengala, Igen nevezetes Tartomány Indiában az Európaiaknak kereskedéséröl.

Móka, Babelmandel, Baſſora el-véſzi c).
'S a' nagy Mogol' földén portékává téſzi.
Valami tsak haſznos 's betses a' Világban,
Majd mind fel-találni e' roppantt orſzágban.
A' mire magának van belöl ſzüksége,
Meg adni, földének kéſz termékenysége.
Kintsét a' Terméſzet söt olly böven oſztya,
Hogy magát e' réſzért ſzinte ki-fároſztya.
E' tárházból oſzol a' Világra ſzéllyel,
A' mit veſztünk ſokſzor halálos veſzéllyel.
Ha mit nem teremne ez Orſzág magában,
Mind azt meg-tseréli máſtól portékában.
Nap-kelet Nap-nyugott mind ezt gazdagittya,
Pénzét az egéſz Föld ide takarittya,

Vallyon tehát még is mi lehet az oka,
Hogy igy látſzik — a' Nagy Mogolnak birtoka?
Minden pompa nélkül vagynak ſok vároſok;
A' faluk többnyire puſztáſok 's rongyoſok;
Alig látſzik vér is a' Földnek népében;
Komor kedvetlenség ül-ki a' ſzemében.
Földének igen ſok réſze miveletlen,
A' dolgozóknak is munkájok kelletlen.
Egéſz állapottyok mutat ſzegénységet,
Ortzájokon feſtve látni az éhséget.

---

c) Móka 's a' t. Ezek is mind az Induſokkal való kereskedéſekről nevezetes Vároſok 's Tartományok.

Hallottam a' Tsáfzár' Tárházai felöl,
Hogy ki-mondhatatlan kintstsei rakvák belöl.
Mivel eſztendönként a' mennyit bé-véſzen,
Három ſzáz millió forintnál több kéſzen.
De ez ott nem marad. Nagy réſze ki-mégyen
Másként nem leſz fele Orſzága mit égyen.
Fegyveres Népének ſzáma hihetetlen d)
Sóldjok a' Tiſzteknek föképpen képtelen e).
A' temérdek ſzámú ſok Meſter-emberek,
Ezeknek mü-helyek 's mindenféle ſzerek.
A' kintses Tárháznak mind üreſitöi,
'S a' pénz forgásának kerekét kenöi.
Sok ezren tartatnak adakozásából,
A' kik nem élhetnek többé a' munkából.
Igy, ha ſokat veſz-bé a' Tárház: ki is ád,
Sokat; és ellene nem lehet ſemmi vád.
A' felesleg valót ha ki oſztogatná,
Meg-gazdagult népét zablán nem tarthatná.
Tudja, hogy a' Népnek elég az, ha élhet,
Még a' Tsáfzárnak van addig ö ſem félhet.

---

d) Talpon álló ſerege több van más-fél miliónál (Bruzen la Mart. de la Milice du Mogol.)

e) Vagynak ollyan Tiſztek ſokan, a' kiknek ſoldjok eſztendönként, másfél millio forintra mégyen, u. ott.

Maradjon hát bátor ſok a' Kintses-Tárban,
Minden eſztendönként: Az ott nem véſz
kárban.
Még is ahoz képeſt a' mennyi bé-mégyen,
Az Orſzágba: a' pénz hogy illyen ſzük;
ſzégyen.
Kell ennek lennie, más titkos okának;
Melly Martalóttza a' pénz karik ájának f).
Vallyon az a' Vallás nintsé ártalmára,
Mellyet tart még eddig az Indus jobbára g).
Hogy mikor a' Lélek a' teſtet el-hadja,
És azt vagy a' tüznek vagy a' földnek adja.
Ö maga el-mégyen a' máſik világra,
Ha roſz: ſzenvèdésre; ha jó: boldogságra.
De rendelt idöre, majd viſzſza költözik;
'S a' millyet érdemel, olly teſtbe öltözik.
Ha az elsö teſtben magát jól viſeli:
Gazdag ember teſtét ſzállásául leli.

---

f) Még ki nem találták azt, hogy a' Hold fogyatkozáſa, nem máſtol ſzármozik, hanem attól, hogy a' föld, esvén a' Hold és a' Nap közzé, árnyékot vét a' Holdra, elfogván attól, a' Napnak arra sütö ſugárát: addig azt gondolták még a' tudós Görögök is, hogy valami nagy állat enné meg a' Holdat, a' kit is nagy tsengéſſel bongáſſal akartak el-ijieſzteni. Ezt az állatot a' Magyarok, máſok utánn Martalótznak hivták.

g) Obſervation de Berniet chez Bruzen la Mart.

Ha pedig életét gonoſzul folytattya,
Szegény ember léſzen a' máſodik Attya.
Jó lenne hát akkor majd azt elö venni,
A' mit moſt pénzéböl félre lehet tenni.
Igy ſok boldogtalan a' pénzét el-áſſa,
Hogy azt meg-találllya az ö maga-máſſa.

Ez, nem lehetetlen. Látni olly példákat,
Mellyek erröl adnak bizonyos próbákat.
Ki nem tud olly buzgó és kegyes lelkeket,
Kik magokért adják élvén mindeneket.
Éllyenek az özvegy 's árvák mint élhetnek!
Tsak ök ne ízenvedjék, a' mitöl félhetnek
Illy Teſtamentommal, meg-hány ſzázon-halnak,
A' Halál funduſa hány gazdag aſztalnak?
E' még tsak türhetö. Ha mit az edgyik veſzt:
A' máſiknak haſzna ki-pótollya emezt.
De a' Pogány Indus vaſtag tudománya.
Melly az okoſságnak tsak fattyú-leánya.
Kárára van, nem tsak a' Maradékságnak,
Hanem azzal edgyütt, az egéſz világnak.
El-véſz a' pénz mellyet el-rejtnek titokban,
E' kerül igazán a' meg holt marokban.
Ezért illik a' Bölts 's Jó Fejedelmeknek,
Az illy dolgokban is lenni ſzemeſeknek.
A' mit a' tudatlan nép tart Igazságnak,
Azt ſokſzor a' Köz-Jó láttya tsalárdságnak
Ha tudományának nagy hitelt nem adna,
Az Indus; Induſtán gazdagabb maradna.

De hát ſok föld, vallyon miért miveletlen?
Holott jó; 's kevés van haſzna-vehetetlen.
Miért van ez a' ſok mértt földnyi puſztaság?
Mint a' zöld levelü fákon a' ſzáraz ág.
Miért ſzenvedik itt ezt a' nagy réttséget?
Miért nem irtják-ki ott a' ligettséget?

A' kik ezt orſzágos ſzemekkel visgállyák,
Hallom, a' többek közt, ez okát találállyák.
Hogy ott a' föld népe nem egyéb ſzolgánál,
Semmi egyebe nints éte' 's ruhájánál.
Azok, kik a' földet birják árendában,
Mindent takaritnak a' magok 'sákjában.
Annyival-inkább, mert magok ſem tudhattyák,
Békével földjöket hogy meddig birhattyák.
A' nép hát kéntelen lát a' munkájához,
Hüségtelen az öt ſartzoló Urához.
Az emberért, jármot hogy az ökör huzzon,
A' juh tejet adjon gyapjut is hordozzon.
E' jó. Mind e' néki örökös ſajáttya:
De az Ember, a' más Embernek Baráttya.
Ezeknek költsönös az ö ſzolgálattyok,
Egy vólt mindnyájjoknak a' leg elsö Attyok.
Kell közöttök lenni köz illendöségnek,
Ez lántza a' köztök lévö egyeſségnek.
Ha ezt tovább húzod mint kell: vagy megakad;
Vagy ſzemed láttára két darabra ſzakad.

Tudok olly Erdöt melly Tzitrom fákból állott h)
Ebben ingyen minden utazó meg ſzállott.
Ennek önként adott ſzép gyümöltsét ette,
Árnyékában izzadt teſtét friſſitette.
De ezzel tsak hamar majd viſzſza élének,
Sokan, azok közzül, kik ott el-menének.
Mert a' fáknak nem tsak gyümöltsét puſztiták,
Hanem gonoſzságból ágait tsonkiták.
Gondolkoznak a' fák, mit tévök légyenek,
Tovább illy méltatlan hogy ne ſzenvedjenek.
Hivják a' ſzomſzédban lévö embereket,
'S azokhoz illy formán nyujtyák beſzédeket:
Szomſzédok! esmértek mindnyájjan bennünket,
Im mi meg-teremjük kedves gyümöltsünket.
Néktek adjuk, tsak ti reánk vigyázzatok.
'S az erőſzak ellen meg-oltalmazzatok.
Meg leſz, azt igérik. A' termö fátskákat,
Be-keritik; adnak melléjek ſtrásakat.
Meg-ujjul az erdö; a' fák nöttön nönek,
A' meg-sértettek is egéſségre jönek.
Mint az elött már moſt két annyit teremnek,
Gyümöltsök a' ſzájnak kedvesb, ſzebb a' ſzemnek.
De mi leſz belölök? -- Hogy böven termettek,
Azzal veſzedelmet magoknak ſzerzettek.

h) L'An Deux Mille quatre cens quarante. Les Impoſt.

A' ſzép ſzabadságban termett gyümölts ſok volt,
'S az örizö ſereg felölök igy gondolt:
Ha ma ſokat ſzedünk, holnap többet adnak,
E' fák; terméſekben ſemmit nem apadnak.
Szedjünk-le hát rólok mindent ne ſajnállyuk;
Ha majd nem teremnek másképpen próbállyuk.

Tsak hamar magok közt a' fákat fel-oſztyák,
'S minden gyümöltsöktöl hirtelen megfoſztyák,
Azok reménykednek, ſohajtanak, ſirnak:
De a' rájok máſzott foſztókkal nem birnak.
A' ſok ſzép gyümöltsöt erövel el-viſzik,
Hogy a' fáknak nem kell hinni: ök azt hiſzik.
Azomban el-fogyván a' mit el-hordának,
Senki nem adhata tzitromot ſzájának.
Ez, annak jó levét meg izelitette,
'S akkor is hogy nem volt el-nem felejthette.
Kényes kivánsága még nagyobb erőt vett,
Hogy annak eleget éppen nem tehetett.
Fel ingerli tehát ismét a' Strásákat,
Hogy meg-nézegeſsék egyenként a' fákat.
Vallyon a' levél közt el-nem maradott-e?
Vagy ujjonnan a' fa ki nem fakadott-e?
Nints ſemmi. — Oh! jó leſz, igy ſzoll a' kivánság,
Gyümölts helyett maga a' gyömölts termö ág.

Meg kell haſogatni itt 's ott is a' hajját,
Jó a' leve: nem kell hallani a' jaját.

Igy a' kik Strásául ide rendeltettek,
E' gyümöltsös fáknak puſztitói lettek.
A' Fö Strásához is haſztalan járkáltak,
Mivel minden útat ez alsók el-áltak.
Ha annak füléhez jutott a' panaſzok,
Ezek, azt mondották, Hogy a' fák ravaſzok.
Szegények mig birtak gyümöltsöt is adtak,
'S hogy nem volt nedveſség bennek elſzáradtak.

Igy jár a' dolgozó föld-népe végtére,
Hol ügyét a' Király nem véſzi ſzivére,
A' nép éjjel nappal ha másnak dolgozik,
'S verejtékje haſznán azzal nem oſztozik,
Ha az, pompás, tzifra, kevély, veſztegetö;
Ö a' kenyérben is tsak alig ehetö:
El-véſz utollyára minden eſze kedve,
Roſz a' dolga, mellyet teſt ſzive ſebhedve.

Hát ha oda járul a' nagy kegyetlenség:
Ez az orſzágnak leſz puſztitó ellenség.
Ha az Atya nem hágy ſemmi örökséget;
'S Fiától ſem várhat ſemmi ſegittséget;
Ha azt az Urának nemzi 's nem magának,
'S láttya hogy társa leſz az ö rabságának.
Ujjabb bajt keresni, oh! hogy igyekeznék!
Moſt maga, majd többed magával éheznék.

Ha emésztö gyomra sokszor áll üressen,
Nem lehet hogy éhen, 's fáradva szeressen.
A' dolgozó kéz láb, igy nem szaporodik,
Szabadságra a' nép, hol nem házasodik.

Hát a' mennyi kárt tesz, hogy a' szegényeknek,
Nints módjok, utánna látni a' léleknek.
Ennek minden Rendben nagy a' tehettsége:
De a' neveléstöl függ a' Nemessége:
Ha ö meg-fojtódik még gyenge korában,
Már az ostobáknak által ment sorában.
Nem látsz benne semmit, mást alatsonyságnál,
Veszedelmes 's káros nagy tudatlanságnál.
E' szülö annya lesz majd minden gonosznak,
A' Törvény sem használ a' meg rögzött rosznak.
Mert hogy a' Törvénynek az ember engedjen;
Nem elég, hogy a' ki már vétett szenvedjen.
A' szivnek kell arra jókor készittetni,
De az elme nélkül erre nem mehetni.
Ezt kell hát erlelni olly' Igazságokkal,
Mellyek szelidséget hordoznak magokkal.
Isten 's ember eránt mi a' köteleség,
Mit kiván ö töle az igaz kegyesség.
Ha ezt tudja, 's hiszi belöl a' szivében,
Külsö törvény nem kell, meg van a' lelkében.
De ha mind ezekben a' gyermek tudatlan,
Majd ember korában lesz jobbúlhatatlan.
Irigy, hüségtelen, a' másén kapkodó,
Most itt, 's majd ha lehet másutt tartozkodó.

Mind

Mind ez nyavalyáia a' MÓGOL népének,
Igaz oka van hát ſok puſztás földének.
Hát ha ide téſzed a' ſok Fakirokat i).
E' más dolga utánn töltözö haſokat.

---

i) Ezek a' Mahumet 's Pogány valláſon való Dervíſek vagy Szerzetesek. Ezeknek a' ſzáma két millióra nagy a' Mógol Birodalmában. Nyoltz ſzáz ezeren vagynak Mahomet Vallásán lévök, tizenkét ſzáz ezeren pedig Pogány Vallásuak. Ezek járnak egy helyböl más helybe; 's mikor valamelly Város vagy falu álá érkeznek, egynéhányan bémennek eleség kérni, mellyet a' lakoſok ingyen adnak nékiek, mint ollyan embereknek, kiket ſzenteknek gondolnak azért, hogy magokat az illyen ſzenvedéſſel tellyes életre adták. Ezek közztil némellyek ſzánnyák magokat, az Alkoránnak tanulására és a' papok mellett való ſzolgálatokra; némellyek kemény penitentziára. Sokan teſteknek erőſzakos meg-tekeredésével feküſznek a' földön ſok eſztendökig, néha halálokig, ſoha fekvéſeket meg nem változtatván. Némellyek a fejeiken, máſok a' Vállokon öſzve kaptsollyák kezeiket, vagy fel az ég felé tartyák. Némellyek a' fejeket a' földnek ſzegezik, ſenkire nem néznek, ſenkihez nem ſzólnak. Némellyek egy lábon állanak, tartván kezekben valami edényt, a' mellyben tüz van, mellyre az ö Iſteneknek tiſzteletére tömjént hintenek, 's a' t. Mind ezekben az állapotokban pedig, egéſzen mezitelenen vagynak. Szörnyü dolog, a' mit az Indiai Aſzſzonyokról beſzélnek, hogy azok tselekeſznek, ezekkel, a' mindent el-

Kiki a' kegyeſség költött ſzine alatt,
A' néptöl ki-tekert leg jobb izü falat;
Oh! melly ſok puſztaság meg telnék ezekkel!
Melly ſok munkát véghez vinnének kezekkel!
Moſt pedig tsak eſznek: ſemmit nem dolgoznak.
Iſznak: 's a' dolgozó népért imádkoznak.
De mit van mit tenni. Elniek ezeknek,
Szükség, mig ideje el-jöhet végeknek.
Mig az Orſzág bennek nagy haſznát találálya,
Mind addig ezeket békével el-állya.

álló, érzékeny, de magokat érzéketlenné tett oktalan ſzentekkel. A' kik illyen ſzenvedéſekre adják magokat, azoknak ételekre és italokra, más, kiſſebb ſzentségü Fakirok-nak van gondjok. (Le Grand Dict. de Moreti, l'article FAKIRS.)

TIZENEGYEDIK RÉSZ.

PERSIA.

A' Mogol földével Perſia határos,
Ott Deli, Ispahán itt a' leg-föbb város.
Ezt nem kellett ſokat ſzerte-izét keresni,
Könnyü Elefántot a' bokrok közt lesni.
Ispahán falait olly meſzſze ki veti,
Hogy egy napi járó föld a' kerületi.
Nagy fö illik a' ſok 's temérdek tagokhoz,
Másként illendöen nem vonnak magokhoz.
Ha' a' Fö tagjait zablán nem tarthattya,
A' leg kiſſebbtöl is romlását várhattya.
Mitsoda Kandahár egéſz Perſiához? a)
Olly mint az iſzalag a' nagy tziprus-fához.
Még is hogy Ispahán mélj álomban merült,
E' kis tag, a' maga nagy Fejére fel ült.
Álom! oh! Terméſzet kedves ajándéka!
A' fáradt teſt 's elme ujjitó árnyéka.
Hát tsak a' tagoknak adodé magadat?
A' fötöl el-tiltván édes játékodat.

a) Kandahár. Perſia és Induſtán között fekvö Tartomány, mellyet a' Perſiai Királyok nevekben igazgat egy Gubernátor, ki Perſiából küldetik.

Nem ſzabad-e. Ennek mézedet kóſtolni?
Hát ſzüntelen talpon kellé Orſzágolni?
Ugy van. — Szükség hogy a' tagok nyugodjanak,
De a' ſzemek Strását ſzüntelen állyanak.
Mig a' kormány-tartó vigyáz, nem ſzunnyókál,
Addig légyen örvény, légyen ſok ſzáz kö-ſzál.
De ha egy kevéſsé alſzik is: már félek,
Egy miatt el-veſzhet ſok ſzáz 's ezer lélek.

Huſſein! ártatlan Király! de alvó Fö b),
Ki, nem látád veſzély ellened hommét jö.

---

b) Huſſein. Soliman Perſiai Királlynak kiſſebbik fia, kit az Eunuchuſok, (Herélt emberek) a' kik nem tsak a' Királyi Aſzſzonyos Háznak (Hárám) hanem az egéſz Orſzágnak is Igazgatói voltak akkor,) Királlyá tették azért, mert ki nézték belöle, hogy ö alatta inkább uralkodhatnak, mint az ö Báttya alatt. Huſſein minden nemes nagyra vágyó indulat nélkül való volt, mindeneknek felette ſzerette a' magánoſságot. Vallásához különös indulattal viſeltetvén, egy ideig az Alkoránnak olvasására adta magát; azutánn pedig az Orſzágnak Igazgatását egéſzen az Eunuchuſoknak kezek között hagyván, a' bor ital, és az Aſzſzonyok társaſága foglalták el egéſz életét. Igy, azoknak egymáſſal való meg nem egyezéſek miatt az Orſzágnak Igazgatáſa egéſzen fel-fordult, 's következendö romlására, tágas ajtó nyittatott. Bruzen la Mart.

A' pártos MIR VEIS álnok mesterſége c)
Igy lett mélyen alvó Királyságod vége.
Nem érzéd, hogy mikor ö tsak ſziveskedett,
'S a' Mekkai kegyes utnak erefzkedett d).

---

c) MIR-VEIS. Ez feje volt a' Tatár és igen hadakozó Agván Nemzettségnek; melly a' Tatároknak ſzokáſok ſzerént ſátorokban lakott, Kanduhár mellett; mellynek Gubernátora félvén attól, hogy ha ennek a' Nemzettségnek okos és bátor feje találna lenni, pártot ne üſsön: Mir Veiſt el-küldötte Ispahánba, mint a' ki leg nagyobb tekéntetü volt az ö Nemzettsége között. Ez ott, olly mesterségeſſen tudta a' maga dolgait folytatni, hogy minden gyanúságot magáról el háritott. Söt utóllyára még jobban hitt az Udvar néki, mint ama' hüséges Gubernátornak, kinek ſok ellenségei lévén az Udvarnál, kik által gyanuságba hozatott, Mir Veis viſzſza küldetett a' maga Nemzettségéhez, Királyi petsétes levéllel, hogy a' Gubernátorra vigyázzon. Haza erkezvén, tsak hamar a' Gubernátort, minden Perſa katonáival edgyütt meg ölette; 's ezen gonoſságát ugy feſlette le az Udvar elött, hogy még akkor is ſemmi gyanuságöt maga felöl nem ſzerzett. Ez eſett 1709-ben.

d) A' Mekkai. Igen érdemes kegyeſségnek tartatik a' Mahomet Vallásán lévöknek, ennek Hazáját meg látogatni, a' melly Mekka. Mir Veis, hogy a' kegyeſségnek ſzine alatt annál inkább el-titkolhaſſa nagyra vágyó indulatit, kérödzett a' Királytol Mekkába,

Akkor fondamentom vettetett általa,
Mellynek Ispahánnál fellyebb nöne fala.
'S mig Te a' Hárámban magad múlatgatod,
'S az orfzágot máfok által igazgatod,
Azok egymáft rontják, téged tsalogatnak,
Kiki tsak a' maga hafznára halgatnak.
Addig e' nagy kigyó le téfzi Tojását,
Az, ki pattan 's fzerzi Orfzágod romlását e).

---

ezen fzent kötelefségnek végbe vitelére. A' Persák is Mahomet Vallásán vagynak; de, hogy ök a' Török' földére ne járjanak, Aba a' Persák nagy és bölts Királlya, hafznosnak ítélte Mefzátba, a' Perfa birodalomban lévö Városban által tenni ezt a' fzent utazáft. Annyival inkább, hogy, jóllehet az Alkoránt tartyák mind a' Persák, mind a' Törökök: mindazáltal annak magyarázattyában annyira külömböznek egymáftol, hogy egyik a' máfikat Eretneknek tartja. Mir Veis az ö Nemzettségével edgygyüt, a' Törökökkel tartott a' Vallás dolgában, nem a' Persákkal: azért is a' néki meg engedtetett hogy Mékkába mennyen. El is ment; de nem azért hogy kegyeskedjen; hanem azért, hogy a' Török papoktol levelet vigyen Szent Petsét alatt a' felöl, hogy az ö Nemzetségének, fzabad a' Perfiai Király, mint Eretnek ellen fel-támadni. Melly levelet mikor ofztán otthonn meg-mutatott, könnyen reá vette ezt a' tudatlan Nemzetséget arra, hogy Törvényes Királlya ellen fel-támadjon.

e) Kigyó. Mir Veis, ez a' ravafz kigyó, tsak a' kéfzületet tette meg; hanem az ö

A' koronát mellyet Sófi kegyeſsége,
Nyert, bár nem birt maga, hanem Nemzetsége f).

fia Magmud, tökélleteſségre vitte azt, a' mit ſoha még tsak meg ſem is gondolt elöre, ſem az ö Attya, ſem maga. Mert az Agvánoknak elöſzör tsak a' volt az igyekezetek, hogy ſzabadságot ſzerezzenek magoknak. De hogy a' Perſiai Fö Igazgatóknak egyet nem értéſe által, jó ſzerentsé'e kezdett lenni Magmudnak, alig vette éſzre, hogy Ispahánt is, a' Királlyal, minden kintsével, 's Fö embereivel a' maga hatalma alá hóditotta. Igy a' Perſiai koronát el-nyervén az egéſz Orſzágot hallatlan vér ontáſokkal bé töltötte; mig nem 1724-ben, az ö Attya bátyának fia. Airáf által, halálos ágyába meg ölettetvén, nem annyira uralkodásának, mint ſzörnyü kegyetlenkedésének véget vetett; minekutánna a' Perſiai koronát viſelte volna három eſztendökig. Airáf ſzerentséſſebb volt annyiban, hogy tovább uralkodott. Mert a' korona, Tamásra, a' boldogtalan Huſſein fiára 1729-ben ment viſzſza ezekröl a' tolvajokról.

f) Sófi kegyeſsége. A' Perſiai Királyi Háznak törsöke Sófi vagy Sófa; ki is Alinak, a' Mahomet Vejének maradékából valo volt. Elt a' Tizennegyedik ſzáznak a' vége felé. Ollyan nevezetes volt az ö ſzentségéröl, hogy mikor Tamérlán, a' Bajazét meg győzéséböl viſzſza ment Perſiába, különös tiſztelettöl harmintz ezer rabokat ajándékozott

Hirtelen el-veſzti vigyázatlanságod,
Vénus inye ſzerént járó puhaságod.

VÉNUS! te régiség példás költeménye,
A' teſti világnak mind két ſzeme fénye.

ö néki. Ezeket ö különösön tanitotta a' Vallásra, a' ſzerént a' mint az Ali tanitványi hiſznek; és igen ſzoroſſan magához kötelezte emberséges maga viſeléſével. Az ö fia Eidár haſonló kegyeſségü volt; annyira hogy a' Perſiai akkori Király Uſum Kaſsán, Márta nevü leányát feleségül adta néki. Ezt gyanuságba vévén azutánn Ruſtán nevü Király, Eidárt titkoſon meg öleti; de fiai közzül hárman meg menekedtek; kik közzül Ismáel a' leg kiſſebbik, ſzorgalmatos hirdetője lett ismét a' Vallásnak. Es minthogy igen ſzép ember volt, azomban Bölts és ékeſen ſzólló, már nem tsak a' Nép, mint az ö Attyai idejekben, hanem a' Perſa Fö emberek is ſeregenként gyültek ö hozzá, mint ſzenthez. Ekkor kezdett gondolkozni, hogy az ö Annyai örökségét viſzſza vegye. A' ſzerentse nem tsak ezt engedte néki; hanem egygyik gyözödelme utánn a' máſik következvén, tsak hamar Perſiának akkori fö városát meg-veſzi; az ö elötte ſzaladó Királyt el-éri; ki az útközetben el-esvén, Ismáel a' koronát el-foglallya, és azt mind eddig is az ö maradéki birják. Ismáelnek Nagy Attyárol Sófirol, neveztetnek a' Perſiai Királyok igy Sófi, vagy Sófa.

Te! magát fenn tartó áldott Terméſzetnek
Leánya! Annya az emberi Nemzetnek.
Ki a' győzhetetlen nagy Herkuleseket,
Meg-fogod 's orſzákkal töltöd meg kezeket,
Oh! be el-találtad helyét Palotádnak,
'S mindenen Orſzágló Királyi páltzádnak.
Te az egéſz földet akár merre járod,
Mindenütt füſtölög meg gyujtod oltárod.
A' Kaukázusnak te elötted jege,
Ollyan mint az Etna lángoló melege.
De kivált hatalmas e' meleg réſzen vagy,
Itt kiáltyák tele torokkal: VÉNUS NAGY!
Itt a' ſzeretetnek terméſzeti lántza
Nints: a' bujaságnak épült gyanus ſántza g)
A' te hatalmadat a' mi fenn tarthattya:
Az, mind egy rakáſon magát itt mutattya.
A' lelket ſzoritó Vallás kötelei,
Ollyak mint a' fáknak öſzi levelei.

g) Ezek azok az Aſzſzony Házak, mellyekben igen nagy vigyázáſſal öriztetik az Aſzſzonyi rend, hogy maſſal a' Férjén kivül, ne tsak ne társalkodjék, ne tsak ne beſzélgeſſen, de még tsak ſzembe ſe légyen. Kell illyeneknek lenni azok között a' Nemzettségek között, mellyekben egy Férjnek ſok Aſzſzonyt lehet a' maga ſzámára tartani. Mert alig ha nem igaz ez az edgyik réſzről: Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus. A' máſikról pedig ez: Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ. *Virg. Aen.* 4.

Mellyek az ág hegyén tsak addig állanak,
A' fonnyaſztó ſzelek mig meg fuvallanak h).
A' vért fel gyullaſztó égnek melegsége,
A' teſtet hizlaló eledel bövsége.
Az ebböl ſzármozó dologtalansággal,
Heverö élettel, kényes puhasággal.
Királyi ſzékedet egygyüt támogattyák,
Oltáridon az ujj tömjént gyujtogattyák.

De meg lásd hogy azért el-ne hidd magadat,
Hogy itt mutogatod illy nagy hatalmadat.
Van másföld, hol léſznek népek Fejedelmek,
Kiken nem tehetnek ennyit a' ſzerelmek.
Kik a' puha teſtnek lágyságát meg gyözik,
'S Virtuſſal a' vérnek ſalakját ki főzik.
Nem botsáttyuk ötet tsak ſzabad ſzájjára,
Halgatnak a' lélek 's a' Vallás ſzavára.
A' jó Terméſzetnek Törvénnyét ſzeretik,
De a' puhaságnak leányát meg vetik.

---

h) Szabad a' Mahomet törvénnye ſzerént minden ö követöjének négy rendes feleséget tartani, és annyi ágyaſt valamennyit el-tarthat: az az, valamennyibe belé ſzeret. Mert abba ismêt jó módja van' hogy a' régieken ki adjon, az Alkoránnak ezen ſzavai ſzerént: *Mikor többé a' te feleségeid néked nem tettzenek, ſzabad azokat meg változtatni.* Quando illæ non amplius tibi placent, commutare eas licet. Surat. 8. Bayle Dict. Hiſt. Critique à l'article Mahomet. Note Q.

Sesoſtris Egyiptom' hajdani Királlya, i)
E' tiſzta virtusnak ki rajzolt példája.
Irják, hogy ez egyſzer egyedül ſétála,
A' mint a' ſzép Nilus vize folydogála.
Senki nem volt véle tsak az ö Angyala,
A' nap is el tünvén, látſzott eſt hajnala.
(Az illy Angyalt a' teſt ſzeme meg ſem ſejti,
Mint leg jobb Baráttyát de a' ſziv el-rejti.
Ez az embert minden jóra igazgattya,
A' Józan-okoſság ſzavát ha halgattya).
Sesoſtris hát, nevén Angyalát ſzollittya,
Az: itt vagyok Király! a' ſzót igy ujjittya.
KIRÁLY! — mond Sesoſtris, hidd el-hogy ſzeretném,
Ha e' ditsö nevet meg érdemelhetném.
De mit tselekedjem? Az igy ſzoll: ſiefsünk,
E' labirintushoz hogy közelebb eſsünk.
Ezt a' Nagy Oſiris a' mikor fundálta,
Az illy izeméilyeknek kedvekért tsinálta.
Szót fogad Sesoſtris. Sietö lábával
Repülni láttatik edgyütt Angyalával.
Mit lát? Az Épület külsö pitvarában,
Két Iſtenség vagyon különös formában.
Az edgyiknek ſzivét ſebhetö ſzépsége,
Mololygó ajaka, ſzeme éleſsége,
Az ékes virágok közt el-heveredve,
Moſt igy, teſte gyengén majd meg tekeredve.

---

i) L'Allegorie de Sesoſtris attribuée à de Voltaire.

A' jádzó ſzerelmek nagy édeſségétöl,
Ájulva van 's foſztva tsak nem erejétöl.
Ennek háta megett hárman ſtrásálának,
Tántorgó lábokkal a' mint álhatának.
Ezeknek minden hús le-ſzáradt tsontyokról,
Sárgaság tsepeg le az ábrázattyokról.
Azt kérdi Seſoſtris hiv vezetöjétöl:
Ki ez a' ſzép gyenge Nimfa a' nevéröl?
Hát e' rút emberek vallyon kik lehetnek?
Mi dolgok vagyon itt? mi jót keres-
hetnek.
Király! az igy felel: E' ſzépség ki légyen,
Arrol tudoſitáſt akarnám más tégyen.
Ezt Te raitad kivül, minden iól esméri;
Udvarod 's Orſzágod ſegittségét kéri.
Ez, ama' ſzép ugyan, de káros Iſtenség,
Kinek ez a' neve: TESTI GYÖNYÖRÜISÉG.
Ez a' Fejek amaz Otsmány ſzeméllyeknek,
Kik olly kelletlenek a' nézö ſzemeknek.
Azok között elsö, mint ládd az UTÁLAT,
Más a' MEG - UNT - ELET, harmadik a'
BÁNAT.
Ezek a' leányi a' multt bujaságnak,
Ezek nyomják ſarkát e' ſzép Aſzſzonyságnak.

Seſoſtrisnak mélyen bé hatott ſzivére.
E' komor Igazság hogy lett értésére.
Kérdi ismét. Hát az mi Iſtenség lehet,
Kit a' ſzem amodébb fel tsak alig vehet.
Ugy tetſzik, az nem illy könnyü tekintésü,
Nemes vidámsággal de tellyes nézésü.

Arany páltza vagyon, 's golyóbis mellette,
Jobbra: kard és Mérték bal kézröl tétetve.
Sok könyv és ſok irás telte meg kezeit,
Egy pais el-fedi ſzép fejét mellyeit.
A' melly ditsö templom nyilik a' ſzavára,
Annak nem nézhetni világoſságára.
Külsö Tornátzának felsö boltozattya,
HALHATATLANSÁGÉ: ez iráſt mutattya,
Bé lehet-e nékem vallyon oda menni?
Nehéz, mond az Angyal, feleletet tenni.
E' dologgal immár ſokan probálkoztak,
Jobbára felöle, kik meg unatkoztak.
De nem terméſzete e' komor Szépségnek,
Tüzét nem érezni a' ſzerelmeſségnek.
Amaz érzékenyhez könnyebben férhetni.
Az, nagyobban: de Ez tud jobban ſzeretni.
Az magához vonó ſzépségeket mutat:
Ez, a' ſzeretödnek teſz fel nehéz utat.
Az ö Elméjektöl kiván Jozanságot;
Szivektöl, állandó és hiv Tiſztaságot.
Ennek ö magának neve: a' BÖLTSESSÉG;
Fel-nyilt fényes lakó-helye: a' DITSÖSSÉG.
Minden Jó iródik e' Templom' falára,
'S által megy a' végsö maradék ſzájjára.
A' TE nagy Neved is majd ide iródik:
Szived e' két Iſten közt ha nem oſztódik.
Mind kettöt egyſzer'smind ſzeretned nem lehet,
Szabados válaſztáſt de még ſzived tehet.
Ah! igy ſzoll Seſoſtris; én már válaſztottam,
E' két ſzeméllyeket mihelyt meg láthattam.

Szerefsék bár máſok e' két Iſtenséget,
Edgyütt: Seſoſtris teſz köztök külömbséget.
Azzal boldog, magam, 's röviden lehetek,
Ezel mindeneknek nagy haſznot tehetek.
Annak hát mulólag egy pár tsokot ada:
De e' máſodiknál a' ſzive marada.

JÓSEF! a' TE ſzéked ſokkal Felségeſſebb,
Neved mennyen földön már ditsöſségeſſebb,
Mint ſem hogy ên merjek azokról ſzollani,
De ſzabad térdemet, néked meg hajtani.
Királyi Virtuſid a' midön tsudálom,
A' ſzent halgatásban tiſztemet találom.
Ti oh! láthatatlan 's halhatatlan kezek,
Kiknek nagy dolgokat irni nem nehezek.
Vegyétek ezeket egygyül egyig ſorba,
A' leg kiſſebbnek is vétek esni porba.
'S a' HALHATATLANSÁG DITSÖ Templomában.
Tegyétek a' leg-föbb Virtuſok ſorában.
Hogy a' leg utolsó Nemzet is láthaſſa,
'S JÓSEF-ért az EGET a' világ áldhaſſa.

Népek! Ti Nagy JÓSEF boldog jobbágyai!
Tanitó példánnak, ti vagytok tárgyai.
Nézzétek, Seſoſtriſt Bölts Királyotokban,
'S azutánn ſzállyatok viſzſza magatokban.

Ugy-e? hogy e' Föhöz olly tagok illenek,
Kiknek mindenféle Virtusok kellenek.
A' kik ellenségi a' testnek kényének,
Hordozói a' Nap és a' Hold terhének.
A' kik a' szabados test gyönyörüségét,
Ugy tartyák mint lelkek káros ellenségét.
Amazt mértekletes étellel táplállyák,
Ezt a' Böltseségnek tejével hizlallyák.
Néznek, nem személyek magános hasznára,
Hanem az egész test köz boldogságára.
A' puha életnek a' mint gyülöllöi:
Ugy a' Munkásságnak szives szeretöi.
Az Elméjek ékes, jozan gondolattal;
Szivek szép, egyenes tiszta indulattal;
Mindenben, a' mi jó, erösek 's állandók,
Éltek, 's mindeneket azért áldozandók.

Oh! bizony illy tagok illenek e' Fö-höz,
Nemzetem! Virtusod mérd e' Próba-köhöz.
A' mikor a' pompát a' Király kerüli;
'S Felséges Vállait a' te gondod üli.
Fö Méltóságának jusát le vetkezve,
A' Gyönyörüségnek ellene evezve.
Ditsösséges Vérböl szármozott Testének,
Nem kedvez; nints nyugta Királyi lelkének;
Szeretö szivének fel-emelt Bálványa,
Nem más, hanem a' szüz Böltseség leánya.
Ennek két karjain öszve ölelkezve,
Minden más tüz ellen áll fel-fegyverkezve.

'S annak méznél édesbb Nemes Komorságát,
Ugy nézi mint Maga, 's népe boldogságát.
Oh! hogy lennél Nemes MAGYAR! veſz-
tegetö!
Puha, 's a' bujaság tittjára ſietö.
Nem! - - e' Ditsö Fö-höz olly Tagok illenek:
Kiknek a' Böltseſség, 's a' Virtus kellenek.

Tizenkettödik

TIZENKETTÖDIK RÉSZ.

TÖRÖK Országa.

A' Persának földe a' hol végezödik,
A' Töröké éppen mindgyárt ott kezdödik.
Török! te Kereſztyén Névnek ellensége!
Ha leſz vérengezö Hatalmadnak vége!
A' fél Hold oh! mikor fogy már el-egéſzen,
Eröt a' Nap rajta vallyon mikor véſzen.
A' Nagy Konſtántinnak ketté haſadt ſzéke,
Ha leſz egy Római Tsáſzárság mértéke a).

a) Conſtantinnak. Conſtantinus Magnus Elsö Kereſztyén Tsáſzár Rómában, maga birta, az ö elötte lévö, és ſzinte a' negyedik Századnak végéig utánna következett Tsáſzárokkal, mind azokat, valamellyek moſt a' Római és Török Tsáſzárságokhoz tartoznak. Theodoſiusnak a' Fiai Arcadius és Honorius között oſztódott fel ez a' Birodalom, és igy lett ez egyböl kettö, mellyek közzül az edgyik Napkeleti, a' máſik Nap nyugoti Birodalomnak neveztetett. A' Nap nyugottinak fö - Városa vala Róma; és ez a' birodalom, ſok változáſokkal ma is fenn áll, a' Római Tsáſzárságnak neve alatt. A' máſiknak vége lett 1453-dik eſzt.; a' mikor Második Mahomet Konſtantzinápolyt meg-

Idö! e' változás ellen meddig hartzolfz!
Illy fok boldogtalan lelket miért fartzolfz!
Elég. — Mindenfelé látok mozgáfokat,
A' mellyek igérnek nagy változáfokat.
Mahumet! b) Szolimán! c) hafzontalan firtok
Kéfzül mélyen áfott temetkezö firtok.

---

vette, és a' Kereſztyén Görög Birodalomnak romlásán, a' Török Birodalmat meg fundálta.

b) Ez az a' Mahomet, kiröl fellyebb emlékezet tétetett, kit méltán lehet a' Török birodalomnak fundátorának tartani. Igen Vitéz, bátor, bölts Hadi vezér volt; a' millyennek kellett lenni egy ollyan Fejedelemnek, a' ki a' világon nagy Változáft okozna. A' Hunyadi Jánoſok' Mátyás Királyok' Vitézségeknek koſzorúját, a' teſzi ditsöſségeſſebbé, hogy illyen hatalmas hadakozó Vitézzel kellett ö nékiek ſzembe ſzálni 's gyözni.

c) Szoliman volt a' Török birodalomnak edgyik leg hatalmaſabb Tsáſzárja, kinek Neve emlékezetben marad a' Magyar Hiſtoriákban is, Belgrádnak elöſzöri meg vételéröl, a' Mohátsi Veſzedelemröl, Budának 's más erösségeknek el-foglalásárol, Bétsnek megſzállásárol, és a' ſzigeti Várnak vivása alatt eſett haláláról, mellyek eſtek 1521-töl fogva 1566-dik eſzt. Ezzel kötött leg elöſzör a' Frantzia Nemzet ſzoros egyeſséget, mellyet

Az irigység, melly járt köztünk a' reſtséggel
Haldoklik: fenyeget az utólsó véggel d).
A' Nap ſugárai már moſt fényeſebbek,
A' ſzemek is mellyek néznek éleſebbek.
Öſzve ért a' lángja a' Kereſztyén ſzivnek,
Nints helye az egymás ellen fel vont ivnek e).
Ha a' két fejü SAS egyſzer kél ſzárnyára,
El-repül Stambulig, 's féſzket rak várára f).
Az e' felöl való édes Reménséget,
Ugy tartom, mint Hazafiúi hüséget.
Meg-ſebhedt ſzivemnek ez gyenge ſlaſtroma.
Ez ſok Magyar Martir ſzent Teſtamentoma.

---

mind eddig is meg tartott, Magyar Orſzágnak ſokſzori kárával.

d) Minden hiſtoriákbol azt lehet látni, hogy ha a' Kereſztyén Fejedelmek egymás között meg egyeztek volna: ſoha a' Török birodalom olly erös lábra nem állott volna Európában.

e) Ugy kezdenek lenni a' Kereſztyén Fejedelmek egymáſſal, mint mikor a' kéziv fel vonódik, de ki nem lövettetik. A' tábozáſokban a' ſátorok fel vonattatnak, de a' dolgok a' Tsendes Tanátskozáſok által végeztetnek el otthon.

f) Stambulnak hivják a' Törökök Konſtantzinápolyt.

Ezeknek véreket a' kik ki ontották:
Azok az Iſtennek ſzem fényét bántották.
Oh! hogy maradhatna hát ez büntetetlen!
Egy ártatlan tsepp vér ſints ki kereſetlen.
A' kik ſzéllyel hányták az UR-nak oltárit,
Magokra ingerlék az Egek Polgárit.
Ezek közzül tsak egy olly nagy erövel bir,
Hogy kell öltjeinek majd két ſzáz ezer ſirg).
Ezek hiv ſzolgai az Egek URának,
Ki a' Boſzlú álláſt meg-tartá Magának.
Oh! ha el-jött ennek el rendelt ideje,
Indully ſegittségre Menny Hadi ereje!
Ha kéſz a' Dög: SASok ti is repüllyetekh)
Dulásra foſztásra népek kéſzüllyetek.
De ezt a' jövendö idötöl kell várni,
Bizonyos lépéſſel tsak má-n lehet járni.

Itt vagy hát alattam Török birodalom!
Ally meg! gyanús földed a' mig bé nyargalom.

---

g) Ki jövén az Urnak Angyala, le vága az Aſſiriabéliek ſeregében ſzáz nyoltzván öt ezer embert. *Éſa.* 37.

h) Tzélozás vagyon az Idvezitö ſzavaira; ki is Jerusálemnek a' Rómaiak által következendö veſzedelméröl igy ſzóll: A' hol a' Dög oda gyülnek a' Saſok. E' példa-beſzéd volt a' Sidok között: de igen ſzépen alkalmaztattatott a' Római Hadi ſeregnek Sas záſzlóira. *Mát.* 24: 28.

Elöſzör is rólad emlékezéſt téſzek,
Szent Föld! háládatlan URamhoz nem léſzek.
Mikor téged látlak arról gondolkozom:
Meg halni bünömért, hogy már nem tartozom.
Itt járt a' Meg VÁLTÓ, itt ſzenyvedt, meg itt holt,
Mig értem fizetni kellett, addig itt volt.
Bár hát moſt reád föld! nints ſemmi ſzükségem,
Rólad emlékezni, de köteleſségem.
Bizony kegyeſségem ha hozzád köttetnék;
Ha Kereſztyén nálad nélkül nem lehetnék:
Soha az az ISTEN, a' kit én imádok,
Kihez képeſt minden Iſtenek tört nádok,
Azt meg nem engedné, hogy téged a' birna,
Ki ſzent Fia ellen hamis Valláſt irna.
Mig Jerusálemben akar tiſzteltetni,
Oltárát örökre ſzéllyel nem verhetni.
De mikor az egéſz földtöl meg kivánnya.
Hogy tiſztellye: régi Templomát el-hánnya.
Mint Jerusálem volt, Garizim leſz olly ſzent:
Ha tiſztán imádod ott az Igaz ISTENt.
Egy Helynek más felett már ma nints ſzentsége,
Az URé ez a' föld 's ennek tellyeſsége.
Tiſzta ſzivet, lelket ha emelſz az Égre,
Akárhol: el-értél a' fö kegyeſségre.
Jöjj ide a' Világ leg tulsó végéröl,
Hogy tsudát láſs a' ſzent Golgota helyéröl.

E' leſz a' felelet: ki kivánta töled;
Itt volt, de már fel ment Meg VÁLTÓD elöled.
A' hol ö van, buzgó ſzived ha ott léſzen:
Annál ſzentebb utat a' teſted nem téſzen.
E' kereſzt, koporsó, ſzegek 's más egyebek,
Mellyek által lettek (mondjak) ama' ſebek.
Lelked nyavalyáját meg nem gyógyithattyák,
A' Sebeket, a' HIT ſzemei láthattyák.
Azokban kereſſed hát meg gyógyulásod,
A' HIT, 's a' SZENT ÉLET a' te utazásod.
A' mi ezen kivül van a' Tudatlanság,
Kár a' Kereſztyénben a' nem bölts buzgóság.

Példák a' Kereſztyén Orſzágok népei,
Ama ſetét világ ſzentelt Vitézei.
Kikben a' Buzgóság meg nem tiſztult heve.
A' Kereſztyénségnek veſzedelmes leve.
Mert a' kereſzt öket ide vezérlette,
'S a' Mahomet Népe ſirhalomba tette i).

---

i) A' tizenegyedik ſzázadban indult vala fel a' Kereſztyénség elöſzör arra, hogy, az ugy mondatott ſzent földet, a' hitetlen Mahomèt vallásán lévöknek kezekből ki végye. A' kik erre a' ſzent Katonaságra reá adták magokat, azoknak, több különös juſſokkal edgyütt, Rómában, tökelletes bünök' botsánattya igértetett; ök pedig ezzel külömböztettek meg más Világi katonáktol, hogy veres poſztó kereſztet hordoztak a' jobb

Puſztává maradtak ſok népes Orſzágok,
Idegenre mentek örökös jóſzágok.
Otthon az özvegyek 's árvák ſzaporodtak;
Itt, egymáſſal a' ſzent Hivek tzivakodtak.
A' ſzent vitézségnek ſzabados Záſzlója,
Lett ſok gonoſzságnak tüzesült taplója k).

---

vállokon, mellyekröl Kereſztes Katonaságnak neveztettek. Nem lehet meg illetödés nélkül olvasni azokat a' Hiſtoriákat, a' mellyek emlegetik, a' Kereſztyénségnek ez által a' Katonaság által eſett ſzokſzori, meg ſirathatatlan puſztulását 's kárát.

k) El-halgatván egyebeket tsak ezt emlitem, melly nagy veſzedelme következett e' mi Hazánknak az illyen Kereſztes Katonaságnak rendeletlen ſzabadságából. Máſodik Láſzló Király fel-indittatik a' Törökkel való hadakozásra; de minthogy ſem pénze ſem embere nem volt, az Eſztergomi Cardinalis Bakáts Tamás, engedelmet nyert Rómában, a' Kereſztes Katonaságnak Magyar Orſzágon lehetö gyüjtésére. Ez, ſok ezerre gyülvén a' paraſztságbol, Dóſa Györgynek vezerſége alatt forditotta a' maga fegyverét a' Nemesség ellen. Nints a' kegyetlenségnek, 's iſtentelenségnek ollyan rettentö neme, a' mit ezek el nem követtek mind azokon, valakik paraſztok nem voltak; mind addig, mig nem Zapolya János Erdélyi Vajda, ezeket ſzéllyel verte, Vezéreket el-fogta, és az Orſzágot, négy holnapi véres háborúſága utánn, 1514-dik eſzt. meg tsendeſitette. Ezekröl neveztettek azutánn a' Ha-

Az igaz Kegyeſség mig ſzemeket nyitott.
Páſztort 's nyáijat végre arra meg-tanitott.
Hogy a' ſzent Vitéznek nem e' föld a' tzéllya,
Lelki a' fegyvere, ſiſakja, pántzéllya.
Lelki ellenséggel kell néki hartzolni,
Igy fog, ha itt nem is, Mennyben Orſzágolni.
Lelki a' Hit, melly öt meg külömbözteti,
Ez láthatatlant néz; ez a' Terméſzeti.
Ennek valóság kell; nem kap az árnyékon,
A' teſtet hordozza okos tartalékon.
Kéſz, meg holt Uráért vérét ki ontani;
Minden Törvényének térd' 's fejet hajtani.
Meg külömbözteti, de magát a' fától,
Szent, 's már ditsö Teſtétkö-koporsójától.
Magáért, mindenét 's életét is adja:
Ezt, a' kinek jutott, önként annál hadja.
Meg-vallya ezt, a' ki azokat még nézi,
Kik az Urnak voltak leg-elsö Vitézi.
Mire volt fö gondjok az Apoſtoloknak?
'S ö utánnok a' ſok hiv Tanitványoknak?
Arra: hogy a' Kriſtuſt hidjék 's predikállyák,
'S ſzent Tudományáért a' halált ki állyák.
Soha nem sürgették a' Kereſztyéneket,
Hogy meg-látogaſſák ezen ſzent Helyeket.

---

borúság indittók a' Hazában, Kurutzoknak; mert ezeket Deákul igy hivtak: Cruciati (Fr. Car. Palma Notitia Rer. Hung.)

Az UR koporsoját meg nézi Mária:
El-hal, hogy nints a' Test; hanem a'
Fáslija.
E' nem kell. Magáért töprenkedik és sir,
Ha az UR nints maga: mit tesz ha ezzel bir?
Bizony meg nem lehet sz. Pétert menteni:
Hogy ezt ott találta ö is felejteni.
Söt hogy mikor már sok ezer Tanitványt tett,
Senkit illyen formán közzülök nem intett:
Keresztyének! Elsö gondotok e' légyen,
Kiki a' Golgota helyére ki mégyen.
Ottan azok közzül a' mi találkozik,
Melly a' szent koporsó 's Keresztthez tar-
tozik,
Azt mind hozzátok el, 's szentül örizzétek,
A' földön heverni azoknak nagy vétek.
Ha a' Sidók ebben ellent állanának,
Néktek szent Halálra majd utat nyitnának.
De ettöl, én mondom, semmit ne féllyetek,
Kövessetek engem, mégyek elöttetek.
Oh! bizony szent Péter igy nem prédikállott,
Térj meg; hidj Kristusban: szava ebböl
állott.
Vagy hát hüség nem volt az Apostolokban:
Vagy másként értettek e' testi dolgokban:
Hüségek a' világ elött esméretes,
A' fa, kö a' HITre hát nem épületes.

MÁSODIK SZAKASZ.

Még én a' ſzent Földön ſzemeim hordozom,
Két nem várt társſommal öſzve találkozom.
Én a' merröl jöttem, ök arra ſiettek,
Olly magoſſan mint én, de nem repülhettek.
Mert tsak a' levegö eget haſitották,
'S hogy én öket néztem, ök azt nem láthották.
Egy kard, 's egy könyv vala ezeknek kezekben,
Éles villámáſok láttzottak ſzemekben.
Edgyik a' máſikat üzte és kergette,
A' mint mozgáſokat ſzemem fel-vehette.
Ha álltak: mérgeſen mindgyárt öſzve kaptak
'S egymáshoz villogó fegyverekkel tsaptak.
Az elsö, bé érvén a' Persák földére,
Onnét viſzſza fordul, 's néz kergetöjére.
De ez, tovább menni már nem iparkodik,
Meg áll, 's egy ideig arra agyarkodik.
Végre ugyan ollyan ſebes repüléſſel,
Meg tér; süvölt az ég a' ſzárny evezéſſel.

Ezeket elöſzör én olly Angyaloknak,
Gondoltam, Örzöi kik ez Orſzágoknak.
De hogy majd mélyebben rolok gondolkoztam,
Itélet tétemet jobbulásra hoztam.
Mert igy ſzóllék: Merö azonn képtelenség,
Jó Angyal, Angyalnak hogy légyen ellenség.
Ha az Orſzágnak van különös Örzöje,
A' jó Angyal; 's nem leſz más Jónak üzöje.

Mert az ISTEN adná az illyen örzöket,
A' ki Jókat adna 's nem vérengezöket.
A' hát nem is lehet, hogy az Orfzágoknak,
Különös Angyalok leheffen magoknak.
Mert igy, ez ártatlan lelkeknek egymáffal,
Kellene lenniek örök villongáffal.
Mikor ez az Orfzág amarra támodna,
A' két örzö Angyal öfzve haborodna.
Nem. — A' fzentek élnek egymáffal békével
Nagy véttség terhelni öket e' félével.
Egy az a' ki vigyáz az egéfz világra,
'S abban külön külön mindenik Orfzágra.
Öldöklö Angyalát moft Egyiptom érzi,
A' vétkezö Dávid népét, majd a' vérzi.
A' mit Élizeus látott Lovagoknak,
Dániel és Péter érzik Angyaloknak.
Ezek hát moft ide, majd amoda mennek,
Mint tetfzik küldeni öket az ISTENnek.

A' mit tovább láttam ezt erösitette,
'S Gondolatom kettség kivül helyheztette.
Ama' lelkek, kiket Angyaloknak véltem,
Kik és mik lehettek ebböl meg itéltem.
A' mint Jerusálem feküdt, ahoz délre,
ARABIA nyulik ki a' tenger fzélre.
E' volt Mahometnek régenten hazája,
Itt fzóllott elöfzör e' tsabittó fzája 1).

1) Mahomet fzületett 569-ben. Kereskedöböl Profétává 's nagy Fejedelemmé lett. Látta

Mekka ditsekeſzik ezzel mint fiával,
De Medina kényes ſzent koporsójával.

tudniillik ſzellyel jártában, melly ſok veſzekedés volna az emberek között, az ö valláſoknak külömbségek miatt, Igy gondolkozott hát, hogy ha ö egy valláſt tehetne abból a' ſokbol, majd ö néki leg több követöi lennének. Negyven eſztendös korában azért azt kezdi hirlelni, hogy ö Próféta; de elöſzör tsak a' Feleségének 's baratinak. Három eſztendöre ezek verbuáltak ötvent magok mellé, kik már kéſzek voltak Mahometért meg halni. Tsak ugyan ennek az ujj Apoſtolnak bolondságát ſokan éſzre vették Mekkában, 's onnét ki kellett ö néki ſzaladni. Ettöl az ö ſzaladásától ſzámlállyák a' Törökök az eſztendöket. Ez eſett Sz. Jakab Hav. 16-dik Napján 622-dik eſzt. és itt kezdödik az Hegira. A' ſzaladó Próféta látván, hogy az ö Beſzédének kevés haſzna volna, a' fegyverhez nyult. Azt mondotta, hogy minden Prófétának különös minémüsége van. A' Jéſus Kriſtusé volt a' ſzelidség engedelmeſség: az övé az Erö; azért is Tanitványinak meg-parantsolta, hogy fegyverrel felellyenek azoknak, a' kik az ö tudományában gántsoskodnának. Igy elkéſzitvén azoknak ſziveket, faluról falura, városokrol városokra járt. A' kik bé-fogadták, 's vallását bé vették, azoknak meg engedett; a' kik bé-nem ereſztették, 's azomban meggyözettettek, azoknak e' kettöt tette fel, hogy vagy mind meg ölettetnek, vagy a' vallását bé vegyék. Illyen módon kevés

Temploma tartatik négy ſzáz oſzlopoktol,
'S fenylik három ezer égö lámpáſoktol.

eſztendök alatt, négy ſzáz miért földre, mind külsö, Fejedelmi, mind lelki vagy Prófétai hatalmát ki terjeſztette, 's meg holt 631-dik eſzt.

Az ö Tudományát e' három két före lehet huzni. I. Hogy egy Iſten vagyon. II. Hogy ez a' mindeneknek Teremtö Iſtene meg bünteti a' bünt, és meg-jutalmaztattya a' Jóságot, mind ez életben, mind ez élet utánn. III. Hogy az Iſten meg ſzánván a' bálvány imádásban lévö embereket, Mahometet Prófétául támaſztotta, hogy meg tanitaná az embereket arra, mi képpen kerüllyék el a' gonoſzságnak büntetését, 's mi képpen nyerjék meg a' Jóságnak jutalmát. Ezekböl látni való, hogy ö a' Kereſztyén Vallásnak ſok fundamentomos agázatait bé vette; azért is azt mondotta, hogy az ö tudománya nem ujj, hogy már Abraham, 's Ismáel azt tartották. Az ó Teſtamentomi Prófétákon kivül, hitte, hogy a' Jéſus a' Szüz Máriának fia, hogy az Meſſiás; hogy az, az Iſtennek lelke és Igéje, de nem fia.

A' mi az ö Vallásának külsö réſzét illeti, parantsollya a' környül metélkedéſt, a' mosódáſokat, napjába öt rendbéli imádkozáſt, a' bortol 's egyéb erös italoktol, ugy a' diſznó huſtol való meg tartózkodáſt, a' Ramadán nevü holnapos böjtöt, a' Péntek napnak meg ülését, 's a' t. A' kik ezeket gyakorolnák,

Tornya ékes ezüſt pállérzott pléhekkel,
'S arany fonalakbol ſzövött ſzönyegekkel.
Itt áll a' koporsó márvány oſzlopokon,
Mellyhez látni által ezüſt roſtélyokon m).
Ez a' Muzulmannak leg-ſzentségesb helye,
'S a' leg érdemeſebb kegyeſség mühelye.

---

azoknak jutalmul tett fel ez élet utánra, egy ollyan gyönyörüséges helyet, a' mellyben a' lélek az ö terméſzetéhez illendö gyönyörüségekbe egéſzſzen belé merittetnék, haſonlóképpen a' fel támadó teſt, az ö moſtani érzékenységeit ſokſzor jobban gyönyörködtetö mulattságokban. Ez a' Török Paraditsom.

Azt a' könyvet, a' mellybe a' Mahomet Vallására tartozó minden tudományok és parantsolatok bé foglaltatnak Alkoránnak hivják. Ez áll, hat ezer, minden rend, egymásbol folyóság és meſterség nélkül való verſekböl. Ebben, a' dolgoknak egymáſſal való ellenkezéſek, a' képtelenségek, a' meg lett dolgoknak helyeken 's idejeken kivül való tetettetéſe, ſzámtalan. Van benne hellyel hellyel, a' napkeleti Nemzettségekhez illendö fellengös ékeſen ſzollás is. Dict. Hiſt. Port.

m) Meſe az a' mit mondanak közönségeſſen, hogy a' Mahomet koporsója vasbol van, 's a' felette lévö Magnes-kö tartaná a' levegö égben függöen.

Bár ö a' világnak lakjék ſzélsö végén,
De ſemmi ki nem fog az ö kegyeſségén.
El jö ide egyſzer az ö életébe,
Vagy maga, vagy másnak bérlelt ſzemélyébe n).
Boldog végét élte végén nem várhattya,
Ki a' ſzent koporsót élvén nem láthatttya.
De a' ki ez utat tsak egyſzer meg-járja,
Az, habzó kéttségét ſzivéröl el-zárja.

Ide hát ſok ezren minden felöl gyülnek,
A' kik a' Mahomet tüzetöl hevülnek.
Még a' Nagy Szultán is e' helyet betsüli,
Ajándékkal minden eſztendön tiſzteli o).

n) A' Mufti meg engedi, hogy ezt az utat az ember más által is el-végezze, ha nem akar menni magá.

o) Az Égyiptomi Baſa tartozik minden eſztendöben Mekkába küldeni a' Szultán képében, bizonyos ſumma pénzt, egy arannyal bé borittatott Alkorántt, és annyi fekete poſztót, a' mennyi bé fedi a' Metsetet. Ezek oda érkezvén egy arra különösön fel kéſzittetett Tevén, a' más eſztendöbéli poſztót darabokra ſzaggattyák, és az ott, ſzent utazásba lévö Muzulmanok, mint valamelly ſzent Erekjét, magok között fel-oſztyák; az a' ſzerentsés a' ki a' tevének a' tajtékjával a' maga ſzakállát meg-kenheti, mert az is ſzentnek tartatik, és ſoha többé ſemmi munkát nem ſzabad véle tétetni. Bayle Dict. Hiſt. Crit.

A' mint hát látáſom e' földet el-érte,
A' meg-fordult lelket, odáig késérte;
Ott, mint egy utazó pihenö helyére,
Le ſzáll a' toronynak fényes tetejére.
'S el-fáradt ſzárnyait öſzve tsattogtatva,
Fegyverét mind a' négy réſzre villogtatva.
Bal kezében lévö könyvét ki nyitotta;
Suſogott valamit, 's ismét bé hajtotta.

Hirtelen nagy lárma eſik minden felé,
A' buzgó nép todul, tolong, ſiet elé.
Hangzik az ég a' ſok Alla kiáltáſſal,
Mint mikor két tábor ütközik egymáſſal.
A' nagy Papi ſereg a' ſok Dervifekkel,
A' templomhoz járul meg-mért lépéſekkel.
Annak már fel nyitott pompás ajtajában,
Áll a' Fö Pap a' leg ſzentebb ruhájában.
Kinek Méltósággal ſzét járó ſzemei,
'S a' népre tsendeſen ki nyujtott kezei.
Hamar tsendeſséget mindenben ſzereznek;
Várnak, és kegyeſen reá figyelmeznek.
Ö, ſzent halgatásban látván kegyes nyájját,
Illyen beſzédekre nyitá Papi ſzájját.
MUZULMANOK! E' nap gyözödelem napja,
Örülly ſzent Mahomet nyájja, örülly papja p).

p) Muzulman, annyit teſz mint: Igaz-Hivö. Ezzel a' névvel külömböztetik meg magokat máſoktol mindenektöl, a' Mahomet követöi.

Ómár,

Ómár, a' hitetö Alit el-kergette,
'S az Eretnek Persák közzé rekeſztette q).

q) A' Mahomet halála utánn, magyarázták az ö Vallását Abubeker az Attya, és Ali a' Veje; de külömbözsképpen. Mert Ali ſokat meg enged ollyat a' mit ama' tilt. Ebböl nagy villongáſok lettek mind magok között, mind azutánn az ö tanitványaik között A' mellyik erösebb volt, a' volt az igazabb. Végre a' Török mai birodalomban eröt vett az Abubéker magyarázattyán; Aliét pedig a' Perſák tartották meg. Leg-hatalmaſabb oltalmazója pedig az Abubéker magyarázattyának volt Ómár, a' ki utánna mindgyárt Kalifa is lett, az az ollyan ſzeméllly, a' ki Feje volt mind a' Vallásnak mind az Orſzágnak egyſzer'smind, mind vala maga Mahomet. Ezt az Ómárt a' Törökök Mahumet utánn való ſzentnek tartyák, azért is a' koporsója a' Mahumeté mellett van; Alit pedig atkozzák. A' Persák ellenben, Alit Mahumet utánn teſzik mindgyárt, Ómárt pedig atkozzák, azért mert az ö uralkodáſa alatt Alinak igen roſzſzul volt allapottya. A' Törökök ismét, azért tiſztelik máſok felett Ómárt mert ebbe a' Mahumet lelkét leg-jobban fel-találllyák; ugymint a' ki tsak tizenegyedfél eſztendeig való uralkodáſa alatt, harmintz ezer városokat, 's városokat hodoltatott meg; négy ezer Kereſztyén 's pogány Templomokat vert ſzéllyel; ezer négy ſzáz templomot épitett a' Mahomet Vallásán levöknek

A' ſzent Alkoránnak az igaz értelme,
Hogy nálunk van: jele Ómár győzödelme.
A' nagy Mahometnek ö bir fegyverével,
'S Prófétai lelke kettös mértékével.
Tudjátok hogy a' ſziv e' fegyvernek hodolt
Mikor a' Próféta tsak a' füleknek ſzólt.
Ki ſzent Tudományát hallván meg vetette:
Győzhetetlen kardja azt meg téritette.
Az Erö a' jele az Igaz Vallásnak.
A' meg vakult ember nem ád hitelt másnak.
A' jó Kereſztyének tsak tartsák magoknak,
Meg-győzö erejét okoskodáſoknak.
Mi tudjuk, a' fegyver hogy ebbe többet teſz,
Ettöl tanuságot a' hitetlen is veſz.
Hogy ſzent tiſzteletet téſzen Mahometnek,
Népe Napkeletnek és az Enyéſzetnek.

Ez égette-fel ama Nevezetes Alexandriai Könyves Házat is, a' melly már az elött ſok ſzáz eſztendökkel gyüjtögettetett; de a' mellyröl Ómár azt mondotta hogy arra ſemmi ſzükség nints. Mert ugy mond, ha azok a' könyvek azt tanittyák a' mit az Alkorán, ugy nem ſzükségeſek, minthogy abban meg van minden; ha nem azt tanittyák: ugy veſzedelmeſek tüzre valók. Az illyen Birodalom alatt, nem tsuda, hogy a' Plátoknak, Ariſtoteleſeknek, Archimedeſeknek hazájok is, a' tudatlanságnak ſetéttségében bé borul, a' tudományok ſzámkivetesbe küldetvén, az értelem nélkül való vak buzgóság uralkodik.

Hogy a' ſzent Alkorán tiſzta tudománya,
Majd egéſz Áſia 's Afrika kormánya.
Oh! bizony köſzönnyük ezt az Ómároknak,
E' meg-gyözhetetlen fegyveres papoknak.
Kik Pogányt, Kereſztyént egyre puſztitottak,
'S minden templomokat rakásra rontottak.
Tsak a' meg téröknek adtak ſzabadságot,
Igy, igy kell meg-gyözni a' tudatlanságot.
E' fegyver moſt is van régi erejében,
Ezt tartya ſzent Ómár lelke a' kezében.
Tudja az Alkorántt moſt is oltalmazni,
Az ellen, a' ki azt meri rágalmazni.
Alit, a' Persáknak ama' tsábitóját,
A' ki ide lopni akará záſzlóját.
A' vigyázó Ómár moſt is vevé éſzre,
'S e' kardal el üzé ama' pártos réſzre.
Onnét jött moſt viſzſza nyert gyözödelemmel,
Erröl tudoſittáſt teſz én beſzédemmel.

Muzulmánok! ö ezt azért tselekeſzi,
Sokak' hitlenségét hogy már éſzre veſzi,
Helyt adni akarnak kik az okoſságnak,
'S tsak azt hiſzik a' mit látnak igazságnak.
Vakmerök! - Nem méltók a' ſzent Prófétához,
A' kik elméjéknek biznak világához.
Hidd, visgálás nélkül a' mit töle hallaſz;
Engedj, még abban is a' mit nem javallaſz;
A' kik Mahomettel nem tartyák gyülöllyed,
Rabold, düld, tömlötzözd, foſzſzad,
vágjad, öllyed;

A' Muzulmán nevet tsak igy viſelheted,
A' paraditsomot meg tsak igy nyerheted.
A' ki okoskodik, már Hihetetlen lett:
Soha Mahometnek az illyen nem kellett.
Mint a' tombitának éles harſogáſa,
A' ſzép, 's rézdoboknak elegyes hangzáſa
A' hartzra ki állott jó lovat fel-ſzárja,
Nyerit, kapáll, zablát rág, tajtékját tárja.
Vérben keveredett ſzemei tüzeſek,
Érzékeny fülei mereven hegyeſek.
A' rajta ülője alig tartoztattya,
Fejét tekergeti, kantárát rángattya:
Illyen e' ſzók után a' ſzent Muzulmánság,
Elötte már minden nép 's Vallás hitvánság.
Fogva tartott lelke ujjabb kötelekkel,
Szorul; lángol ſzive ſebeſebb tüzekkel.
Papja ſzólt! kéttségbe azt nem lehet hozni,
'S arrol még tsak nem is akart gondolkozni,
Valamiket a' ſzóll, a' mind Iſten ſzava;
A' képtelenség is az Igazság java.
Ha az ötet tudva 's akartva meg tsallya.
Annak kárát, hiſzi, hogy a' papja vallya.
Néki tiſzti a' hit, 's az engedelmeſség,
A' mit ſzoll, azt hinni, 's tenni, ſzent kegyeſség.
Igy az Alkoránnak meg-marad ſzentsége,
Kriſtusnak a' Török, igy kéſz ellensége.
Mert ez, a' Hivötöl kiván okoſságot,
A' Józan Elménck ád nagy ſzabadságot.

A' ki külömbözne Vallás, 's értelemmel,
Azt mondja: az eránt légy engedelemmel.
Az ö Befzédének van ugyan fegyvere,
De ezt lelked érzi, nem a' teſted ere.
Bé-hat az a' tsontok öſzve kötéſéig,
A' velöknek el-zárt leg belsöbb féſzkéig.
De a' teſtböl ſoha általa nem jön vér,
Véres buzgóságot e' ſzelid UR nem kér.
Az ö Tanitványi nem voltak Ómárok,
Hanem ſzent Beſzédét el-oſztó Sáfárok.
Még is a' Kalifák roppant birodalma,
Nem terjedt olly meſzſze mint az ö Hatalma.
Bár moſt több a' pogány 's a' Máhomet népe r).
Ugy de a' Kriſtusé a' Nemzetek ſzépe.
Nem jött még el hiſzem annak az ideje,
Hogy Ennek hajoljon az egéſz föld feje.
Addig uralkodjék bátor a' ſetéttség,
Meg világoſodik majd minden Nemzettség.
Ez URnak Beſzédét nagy Örömmel hallya,
'S hogy ö egyedül UR minden nyelv azt vallya.

Nem látám több dolgát e' fel-buzdult Népnek.
Ott hagytam mint büdös dögöt mellyet tépnek.

r) Ha a' földön élöket 36 réſzre fel-oſztyuk. Hat réſze Kereſztyén, hét réſze Mahomet, Valláſán valók, a' többi mind pogányság. Penſées Libres ſur la Rel. Chap. VI. de L'Egliſe.

Afrikát a' Közép Tenger Aſiától,
A' mint el-ſzakaſztya; az is eſett hátol.
Egyiptom Kairoval 's füſtös Tornyaival,
Natolia régi puſztás városival.
Mind ujjabb és ujjabb utat kivánnának,
Néma nyelveikkel a' ſzemnek ſzóllnának.

Téged ſzires Görög Orſzág vallyon mi lelt?
Hogy az Abrázatod képéből igy ki kelt.
Te valál régenten a' föld ſzeme fénye,
'S minden Nemzetekuek eleven Törvénye.
Spártának Vitézi, Athenás Böltsei,
A' tanult Világnak ma is nagy kiintsei.
Ne ſirj. — Várd idötöl ſzabaduláſodat,
Moſt viſeld békével terhes Rabságodat.

Hazám látom! — HAZÁM! tovább nem megyek már,
Magán hagyott Teſtem fel emelt fövel vár.
Köſzönöm Fényes NAP uti társaságod,
Tartsd fenn ezutánn is velem barattságod.

Hibák.			*Olvasd.*
LEVÉL	SOR		
5	— 1 —	képezéleket	képzeléſeket
	— 6 —	lelkedet	lelkeket
8	— 20 —	fel-kellós	fel-kelés
11	— 10 —	terkektöl	terhektöl
20	— 4 —	ellenek	ellened
28	— 21 —	által	által nem
29	— 5 —	melly	méjj
44	— 11 —	a' mint	az, mind
42	— 8 —	irta	irja
—	— 9 —	Nér	Név
—	— 11 —	Midus	Médus
44	— 10 —	tarttják	tarjag
52	— 15 —	közel	kövel
63	— 14 —	Királynak	Királynék
64	— 24 —	hivségében	hévségében
66	— 6 —	nem	nem, a'
71	— 5 —	Hazafiak	Hazafinak
—	— 18 —	1510	1610
—	— 19 —	Vallásnak	Valláſuaknak
72	— 7 —	lelkek ſziromnak	lelnek ſiromnak
73	— 3 —	ſzavanként	ſzázanként
—	— 4 —	kintsének	kintseknek
81	— 18 —	teſt	teſz
83	— 7 —	nagy	megy
84	— 1 —	kiki	kiké
87	— 3 —	ſziveskedett	ſzineskedett
92	— 15 —	botsáttjuk	botsáttják
93	— 23 —	ſzivét	ſzivet
95	— 4 —	feiét	feiér
—	— 18 —	ſzeretödnek	ſzeretöknek
98	— 4 —	tittjára	utt'ára
107	— 5 —	ſz.	ſzent
110	— 7 —	két-före	kút-före
118	— 6 —	A' ſzép	A' ſin
—	— 7 —	fel ſzárja	fel-ſzúrja
—	— 8 —	tária	túria
120	— 7 —	ſzires	hires

Szentegyházba menéskor. 12
A' Misse előtt könyörgés. 13
A' Misse kezdetén, és alatta való könyörgések. 15
Az Áldozat után könyörgés. 31
Midőn áldást mond a' Pap. 34
Misse után könyörgés. 34
Asztal-Áldás. 34
Étel után való hálá-adás. 36
Estvéli Imádságok. 37
Lelki szám vétel. 41
Szép idvességes Imádság. 42
Tudomány-tétel minden héten. 43

2020 OKT 15
2013 SEP 2 2
2009 SEP 14
90-70-2002

Ez mai nap-is őrizz kegyelmedből engem :/: hogy sem tűz, sem sebes

Isten-

1955MAR15

tu-

denható Atyában, Mennynek, és Földnek, minden látható, és láthatat-

És mindazáltal, nem három Istenek, hanem egy az Isten.

Azonképen Ur az Atya, Ur a' Fiú, Ur a' Szent Lélek.

És mindazáltal, nem három Urak; hanem egy Ur.

Mert miképpen a' Keresztényi igazságtól kénszeríttetünk, külön mindenik személyt Istennek, és Urnak vallani: Ugy tiltatunk a' közönséges Isteni